

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Методика обліку, оподаткування та аналіз доходів
від орендних операцій»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Криндач Ю.В.
Керівник: Яловега Л.В.
Рецензент: Губарик О.М.

Полтава 2024 року

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ.....	9
1.1. Економічна сутність орендних операцій та їх класифікація.....	9
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення.....	18
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ВІД ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА.....	23
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства	23
2.2. Облік та оподаткування доходів від орендних операцій.....	28
2.3. Податкові аспекти обліку доходів від орендних операцій.....	36
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ НА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	38
3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання.....	38
3.2. Аналіз дебіторської заборгованості за орендними операціями та її вплив на фінансовий стан підприємства.....	49
3.3. Аналіз впливу орендних операцій на фінансові результати та рентабельність підприємства.....	56
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми. Орендні відносини набувають дедалі більшого значення в сучасній економіці, особливо для підприємств різних галузей та масштабів. Залучення орендованих ресурсів дозволяє суб'єктам господарської діяльності використовувати активи без значних капіталовкладень, які можуть бути неможливими через брак коштів, що робить оренду вигідним інструментом, який оптимізує доступ до необоротних активів та іншого майна, необхідного для ефективної господарської діяльності.

Підвищення ролі оренди зумовлює важливість належного відображення орендних операцій у бухгалтерському обліку. Відображення таких операцій є складним завданням, оскільки облік оренди пов'язаний із іншою стороною, включаючи визначення та класифікацію орендних операцій, їх податкове обґрунтування, а також методику обліку нарахувань орендних платежів. Вирішення цих питань вимагає дотримання чинних нормативно-правових актів, що регламентують облікові процедури та звітність щодо орендних відносин.

Різноманітність класифікації орендних операцій, які залежать від різних критеріїв, як-від терміну оренди, характеру використання об'єкта оренди та рівня ризиків, що приймаються сторонами, створює додаткові виклики для бухгалтерів. Різні види об'єктів (операційна чи фінансова) мають різні підходи до обліку, а це впливає на баланс підприємства, розмір витрат та доходів, а також на обсяг податкових зобов'язань. Наразі оренда стає невід'ємною частиною діяльності підприємств, а її облік є важливою ділянкою обліку, що потребує детального опрацювання. Точність та достовірність відображення орендних операцій у фінансовій звітності впливають на управлінські рішення, зокрема, на оцінку майнового стану підприємства та його фінансові зобов'язання, що і обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Теоретико-методологічні основами обліку оренди основних засобів досліджували такі вчені як: Л. Беляєва [2], О. Вакур [10], Т. Гладун [14],

С. Дерев'янка [20], О. Зоря [27], О. Маркус [34], В. Мурга [20], М. Ольшанська [46], І. Новоставська [46], В. Пархоменко [48], І. Садовська [34], А. Срога [68], С. Хома [74] та інші. Питання обліку фінансової оренди за МСФЗ 16 висвітлювалися на інтернет форумах фахівцями-практиками такими як А. Поліщук, С. Рогозний, О. Карпачова. Однак, постійні зміни у міжнародних стандартах та чинних нормативних актах підтверджують актуальність теми обліку оренди основних засобів і потребу у подальших дослідженнях для вивчення впливу цих змін на підприємстві та розвиток оптимальних стратегій управління орендними активами.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретично-методологічних положень, а також розроблення рекомендацій з удосконалення обліку, оподаткування та аналіз орендних операцій.

Для досягнення мети в роботі поставлено та вирішено наступні завдання:

- уточнити економіко-правову сутність понять «оренда» та «операційна оренда» та «фінансова оренда»;
- узагальнити змістове наповнення та основні положення актуальних нормативних документів, що врегульовують облік оренди на підприємстві;
- узагальнити порядок документування операцій щодо обліку оренди у досліджуваного суб'єкта;
- провести аналіз впливу орендних операцій на фінансово-економічні показники діяльності підприємства.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є документування та облік доходів від орендних операцій. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, практичних, методичних засад обліку, оподаткування та аналізу доходів від орендних операцій.

Дослідження проведене на матеріалах приватного підприємства (далі – ХХХ) із використанням первинних документів, реєстрів синтетичного й аналітичного обліку та фінансової звітності за 2021 – 2023 рр.

Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання соціально-економічних явищ і процесів, а також фундаментальні положення економічної теорії та наукові праці провідних учених щодо визнання й обліку орендних операцій. Під час вивчення фінансового стану суб'єкта господарювання, а також особливостей обліку орендних операцій, використовувалися різні методи. Історичний метод дозволив дослідити економіко-правову природу понять «оренда» та «лізинг», простежуючи їхній розвиток та правове закріплення. Абстрактно-логічний метод застосовувався для визначення сутності й класифікаційних ознак орендних операцій, що сприяло більш детальному розумінню об'єкта дослідження. Метод порівняльного аналізу використовувався для оцінки економічних категорій, пов'язаних із визнанням та обліком орендних операцій, що дозволило виявити відмінності у підходах та їхніх наслідках для облікової політики підприємства. Методи статистичного спостереження і фінансово-економічного аналізу були задіяні для вивчення фінансового стану підприємства, аналізу основних тенденцій його розвитку й визначення напрямів стратегічного планування. Методи документування та оцінки були застосовані для детального вивчення операцій обліку орендних договорів, що забезпечило їх належну фіксацію та оцінку вартості відповідних активів і зобов'язань.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у такому:

1. Запропоновано обліково-аналітичну систему орендних операцій, яка виконує кілька важливих функцій, зокрема: бюджетування орендних витрат, контроль за виконанням договорів і аналіз ефективності використання орендованих активів. Бюджетування дозволяє прогнозувати майбутні фінансові зобов'язання, тоді як контроль за орендними операціями забезпечує своєчасне коригування управлінської стратегії. Інформація про орендні платежі, строки договорів та використання активів використовується для звітності перед інвесторами та іншими зацікавленими сторонами. Це підвищує прозорість діяльності підприємства і сприяє формуванню довіри з боку партнерів.

2. Розроблено алгоритм обліку та оподаткування орендної плати за земельні паї, що дозволяє підвищити точність і ефективність облікових процесів у сільськогосподарських підприємствах. Алгоритм враховує особливості нарахування та сплати орендної плати в обох її формах – грошовій та натуральній, що є актуальним у зв'язку з необхідністю забезпечення дотримання податкового законодавства. Здійснено узагальнення порядку оподаткування орендної плати на основі практичних прикладів, що дає можливість враховувати специфіку кожного окремого випадку та полегшує обчислення мінімального податкового зобов'язання. Це, своєю чергою, дозволяє підприємствам уникати ризиків штрафних санкцій і вдосконалює їхню податкову дисципліну.

Основні результати дослідження спрямовані на вдосконалення методології та практики обліку й аналізу операційної оренди на підприємствах. Зокрема, впровадження розроблених рекомендацій щодо аналізу впливу орендних операцій на фінансовий стан підприємства дозволить підвищити достовірність обліково-аналітичної інформації, що є основою для ефективного прийняття управлінських рішень.

Основні результати дослідження, що ілюструють його новизну, доповідалися й одержали позитивну оцінку на науково-практичній конференції студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик, Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін» (м. Полтава, 30 жовтня 2024 р.) та IV Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції».

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 3 наукові праці, загальним обсягом 0,3 др. арк., з авторським внеском 0,20 др. арк.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ

ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ

1.1. Економічна сутність орендних операцій та їх класифікація

В умовах обмеженості власних фінансових ресурсів та комплексності з отриманням інвестиційних кредитів оренда є одним із найбільш доступних та ефективних способів фінансування від створення основних засобів. Вона дозволяє господарюючим суб'єктам використовувати запас ресурсів, зберігаючи при цьому стабільність фінансових потоків. Орендні відносини мають специфічні особливості, пов'язані з експлуатацією основних засобів, що відрізняє їх від інших видів майнових операцій. Вивчення наукових підходів вітчизняних і зарубіжних дослідників свідчать про відсутність єдиного системного підходу до трактування поняття «оренда» як економічної категорії. У табл. 1.1 згруповані визначення даного поняття наведенні у чинних нормативних актах.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «оренда» у нормативно-законодавчих актах

Зміст поняття «оренда»	Нормативний акт
Угода, за якою орендар набуває права користування необоротним активом за плату протягом погодженого з орендодавцем строку [44].	НПСБО 14 «Оренда»
Угода, згідно з якою орендодавець передає орендареві в обмін на платіж або ряд платежів право користування активом протягом погодженого періоду часу	МСБО17 «Оренда»
Господарська операція (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних фондів або землі у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за орендну плату на визначений строк [53].	ПКУ (ст. 14.1.97)
Передача за договором найму наймодавцем наймачеві майно у користування за плату на певний строк [75].	ЦКУ (ст. 759)
Передача за договором оренди одна орендодавцем орендареві у користування майно для здійснення господарської діяльності за плату на певний строк [16].	ГКУ (ст. 283)

У Великому тлумачному словнику оренда подається як наймання або тимчасове користування об'єктами, такими як будівлі, земельні ділянки, обладнання, виробничі площі та машини, на договірних засадах. Це визначення підкреслює тимчасовий характер права користування майном та обов'язковість договорів між орендодавцем та орендарем. Орендні операції, зазвичай, розглядаються як взаємодія двох сторін – з одного боку орендаря, а з іншого орендодавця, де ключовим аспектом є необхідність укладання договору, що і врегульовує права та обов'язки обох сторін. Сутність оренди як економічної категорії розкрито на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Сутність оренди як економічної категорії

Сутність оренди з позиції бухгалтерського обліку виникає в передачі права користування певним активом за узгоджену плату та на визначений термін, що врегульовано ст. 759 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ). Цей процес передбачає не тільки забезпечення доступу до активу, а й забезпечення юридичної захищеності угоди. Такий підхід забезпечує баланс між інтересами

орендаря, який зберігає право власності на актив, і орендаря, що отримує орендну плату. Відтак, орендна плата – це фіксований платіж, який орендар сплачує орендодавцю незалежно від наслідків своєї господарської діяльності. У відповідності до ст. 286 Господарського кодексу України (далі – ГКУ) [17], розмір орендної плати може бути змінено за погодженням сторін, а також в інших випадках, передбачених чинним законодавством.

І. Лепетан та Ю. Рязанцева [39] розглядають оренду як регламентований договором спосіб реалізації права власності між орендодавцем і орендарем. Це визначення акцентує увагу на тому, що оренда виступає не лише як юридичний інструмент, а й як важлива функція формування матеріальних факторів виробництва. Вона також розглядається як господарська операція, що забезпечує розподіл прав володіння, користування та розпорядження необоротними активами в обмін на орендну плату. Такий підхід підкреслює багатогранність орендних відносин, які включають економічні, правові та управлінські рішення. На думку І. Максименка [42], оренда є договором між орендодавцем та орендарем, за яким орендодавець надає орендарю право користування необоротним активом за плату обумовлену у договорі. Це визначення робить акцент на двох ключових компонентах оренди: платності та часових рамках, що є суттєвими для розуміння цієї категорії. Обидва визначення вказують на важливість правової основи орендних відносин та економічної доцільності їх використання у господарській практиці. Вони свідчать про те, що оренда не лише забезпечує доступ до деяких активів, але й виступає інструментом оптимізації витрат і управління господарським процесом.

Постійна адаптації управлінських механізмів до змін у зовнішньому середовищі набуває особливої актуальності в умовах нестабільної економіки, зміни законодавчих норм і зростання конкурентного тиску. Для суб'єктів господарювання, що здійснюють орендні операції, ці зміни можуть значно вплинути на умови оренди, що, зазвичай, вимагає своєчасного коригування

управлінських підходів та оперативної адаптації управлінських рішень.

Одним із основних аспектів ефективного управління орендними операціями є наявність якісної інформаційної бази, яка забезпечувала б можливість ухвалення обґрунтованих рішень щодо орендованих активів. Інформаційне забезпечення є важливим інструментом для ухвалення стратегічних і тактичних рішень, пов'язаних із орендою, що включає збір даних про об'єкти, умови договорів, орендні платежі та строки оренди. Це, вочевидь, сприяє оптимальному використанню ресурсів та забезпеченню фінансової стабільності підприємства [15].

Оренда як економічний інструмент сприяє гнучкості й ефективності використання активів у різних секторах економіки. В умовах швидких змін економічної ситуації, технологічних інновацій і високої конкуренції орендні операції стають вигідною альтернативою придбання активів, таких як нерухомість, обладнання чи транспортні засоби. Це дозволяє мінімізувати витрати на капітальні інвестиції та підтримувати ліквідність господарюючих суб'єктів.

Однією з ключових переваг орендних операцій є зниження початкових витрат для бізнесу. Можливість виплати оренди частинами, замість одноразової інвестиції, стабілізує грошові потоки і дозволяє підприємствам інвестувати в інші стратегічні напрями, такі як інновації, розширення асортименту продукції або ринку збуту. Водночас, оренда забезпечує доступ до сучасних технологій, що дозволяє підприємствам зберігати свою конкурентоспроможність без потреби постійного оновлення активів.

Для державних установ орендні операції мають особливе значення, оскільки дозволяють забезпечити доступ до необхідної інфраструктури без перевищення бюджетних обмежень, що сприяє ефективному використанню державних коштів і реалізації соціальних проєктів. Разом із тим, оренда є інструментом управління ризиками, зокрема пов'язаними з ринковою невизначеністю та економічними коливаннями. Вона дозволяє зменшити

амортизаційні витрати та уникати втрат від морального старіння активів. Для підприємств, які працюють у високотехнологічних секторах, це забезпечує необхідну гнучкість для адаптації до змін зовнішнього середовища.

У практичній діяльності суб'єктів господарювання орендні операції характеризують широким різноманіттям, яке потребує чіткої класифікації для забезпечення обліку та управління такими операціями. Класифікація орендних операцій здійснюється як законодавчими нормами, так і за підходами, що застосовуються в навчальній літературі, що можуть відрізняються у своїх критеріях і забезпечують систематизацію різних підходів для зручності аналізу, звітності та стандартизації.

Із метою впорядкування та узагальнення існуючих класифікацій орендних операцій варто виокремити основні критерії їх розподілу. З-поміж критеріїв можуть бути: тривалість оренди (короткострокова, довгострокова); економічна суть операції (операційна, фінансова оренда); об'єкт оренди (нерухомість, обладнання, транспорт тощо), а також особливі умови договору (право викупу, зобов'язання); зв'язок щодо ремонту, забезпечення тощо). Ці критерії сприяють ефективнішій класифікації орендних операцій, а також дозволяють підприємствам і аналітикам вибрати найбільш релевантний підхід для проведення аналізу відповідно до вимог нормативної бази. Ознаки класифікації орендних операцій, використаних для проведення аналізу, наведено у додатку А.1.

Відповідно до ГКУ [17] орендні операції класифікуються залежно від об'єктів оренди та поділяються на такі види: оренда, оренда державного та комунального майна, оренда землі та лізинг. Однак ця класифікація є досить загальною та неповною, оскільки не охоплює всіх можливих об'єктів оренди, що обмежує її застосування в практичній діяльності підприємств. Більш деталізовану класифікацію орендних операцій надає ЦКУ. У ньому також застосовуються такі об'єкти оренди як критерій розподілу, однак класифікація є ширшою та включає, зокрема: найм (оренду), прокат, найм (оренду) земельної

ділянки, найм (оренду) транспортного пошкодження, найм (оренду) з екіпажем, що його обслуговує, найм житла та лізинг. Такий підхід забезпечує більш точну систематизацію орендних операцій, що враховує специфіку різних видів оренди, а також можливості використання різних об'єктів [21].

Водночас, Податковий кодекс України (далі – ПКУ) [56] регулює два основних види оренди: оперативний та фінансовий лізинг. Розподіл на ці категорії відображають податкові особливості орендних операцій, три з яких мають різні підходи до обліку та оподаткування. Оперативний лізинг передбачає короткострокове користування об'єктом оренди без суттєвої передачі ризиків і вигод від його використання, тоді як фінансовий лізинг є більш довгостроковою угодою, яка ближче до купівлі об'єкта оренди, крім того, включає суттєві витрати на амортизацію активу. Таким чином, національні нормативно-правові акти, хоч і розглядають класифікацію орендних операцій, все ж залишають певні прогалини, зумовлені різним рівнем деталізації та підходами до визначення оренди. Відсутність єдиного класифікаційного підходу створює проблеми для практики бухгалтерського обліку та управління орендними операціями, що підкреслює необхідність подальшої систематизації та уніфікації критеріїв класифікації оренди в законодавстві.

Оренда поділяється на фінансову та операційну, ключові акценти орендних операцій у орендаря наведено у додатку А.2.

Запровадження систематизованої класифікації орендних операцій у бухгалтерському обліку сприяє створенню адаптованої системи, що максимально відповідає потребам зацікавлених користувачів облікової інформації. Це дозволяє обліковувати різні види орендних операцій з урахуванням особливостей кожної з них, зокрема операційної оренди, яка не передбачає передачі орендарю всіх ризиків і вигід, пов'язаних з правом власності на об'єкт оренди. Для обліку операційної оренди орендодавець залишає актив на своєму балансі та класифікує об'єкт, як інвестиційну

нерухомість відповідно до положень НП(С)БО 32, якщо здається в оренду нерухоме майно. Усі облікові процедури, включаючи нарахування амортизації, здійснюються відповідно до НП(С)БО 7 [46] або 8, залежно від специфіки об'єкта. Орендна плата відображається як дохід звітного періоду згідно з НП(С)БО 15, а платежі за оренду розглядаються як плата за послугу (постачання послуг), що є об'єктом для нарахування ПДВ відповідно до вимог Податкового кодексу України. Для забезпечення податкової дисципліни орендодавець щомісячно складає податкову накладну і акт надання послуг. При цьому НП(С)БО 14 [47] не обмежує зміну амортизаційної політики орендованого об'єкта, дозволяючи орендодавцю самостійно коригувати метод амортизації або термін корисного використання об'єкта, щоб оптимізувати відображення економічних вигід від його експлуатації.

У процесі оренди обов'язки щодо проведення ремонтів поділяються між наймачем і наймодавцем залежно від типу ремонту, умов договору та законодавчих норм. Поточний ремонт майна, зазвичай, здійснюється за рахунок наймача, якщо договором або законом не передбачено інше. Водночас капітальний ремонт є обов'язком наймодавця і має проводитися у визначений строк. За відсутності встановленого строку або у разі нагальної потреби, капітальний ремонт повинен бути проведений у розумний термін. Якщо наймодавець не виконує зобов'язання щодо капітального ремонту, що ускладнює використання майна за призначенням, наймач має право самостійно здійснити ремонт, з можливістю заліку вартості робіт у рахунок орендної плати або вимагати відшкодування. Також у разі значних невиконаних зобов'язань наймач може ініціювати розірвання договору та вимагати відшкодування збитків. Щодо поліпшень майна, наймач має право вносити зміни лише за згодою наймодавця. Якщо такі поліпшення можуть бути відокремлені без шкоди, наймач має право їх вилучити. За згодою наймодавця наймач може претендувати на відшкодування витрат на поліпшення або на їх залік у рахунок орендної плати. У випадку, коли внаслідок поліпшень створюється новий

об'єкт, наймач набуває часткових прав власності на нього, пропорційно до своїх витрат. У разі здійснення невідокремлюваних поліпшень без згоди наймодавця, наймач не має права вимагати відшкодування їх вартості, що підкреслює важливість належного правового оформлення всіх змін під час оренди майна. У додатку А.3 наведено випадки якщо ремонт і поліпшення здійснює орендар, а орендодавець такі витрати не відшкодовуються.

Поточний ремонт, здійснений орендарем, не відображається на балансі орендодавця, оскільки такі витрати не впливають на вартість об'єкта оренди. Проте поліпшення об'єкта оренди, проведені орендарем, можуть створювати облікові та податкові наслідки для орендодавця, особливо в разі збільшення вартості цього об'єкта. Якщо поліпшення здійснено на безоплатній основі, це розглядається як безоплатно отримані основні засоби, що відображається бухгалтерськими записами: Дебет 152 Кредит 424, Дебет 10 Кредит 152. У цьому випадку наслідки для ПДВ відсутні. Якщо ж орендодавець компенсує витрати орендаря на поліпшення, це визнається у сумі сплаченої компенсації, яка відображається наступними записами: Дебет 152 Кредит 311 або 685, Дебет 10 Кредит 152. При наявності зареєстрованої податкової накладної можливе також відображення податкового кредиту (Дебет 641 Кредит 685), що може бути вигідним для орендодавця в податковому аспекті. Види витрат у орендодавця і у орендаря наведено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Види витрат

Вид подальших витрат	Орендодавець	Орендар
Техобслуговування, експлуатійні витрати	витрати періоду	витрати періоду
Поточний ремонт	-	витрати періоду
Капітальний ремонт	витрати періоду або капіталізація	-
Модернізація, поліпшення	-	капіталізація

Фінансова оренда – це форма орендних відносин, яка передбачає передачу орендарю всіх ризиків і вигод, пов'язаних із правом користування активом, подібно до прав власника [47]. Після завершення строку фінансової

оренди право власності на актив може бути передане орендарю, хоча це не є обов'язковим.

Оренда визнається фінансовою за наявності принаймні однієї з таких ознак: по-перше, орендар отримує право власності на актив після закінчення строку оренди; по-друге, орендар має намір і можливість придбати об'єкт оренди за ціною нижчою за його справедливую вартість на дату покупки; по-третє, строк оренди покриває значну частину періоду корисного використання активу, навіть якщо право власності не буде передане; по-четверте, теперішня вартість мінімальних орендних платежів на момент початку оренди дорівнює або перевищує справедливую вартість об'єкта; по-п'яте, об'єкт оренди є унікальним і розрахований на використання виключно орендарем без необхідності його модернізації чи дообладнання [9]. Ці критерії дозволяють визначити оренду як фінансову, оскільки в такому договорі орендар фактично приймає на себе всі права і обов'язки, пов'язані з активом, і це створює подібність до власності на актив.

За умов фінансової оренди орендар визнає орендований актив на балансі, відображаючи його як об'єкт основних засобів, зобов'язання по орендній платі – як борг, а амортизацію активу проводить відповідно до вимог НП(С)БО 7 «Основні засоби» [46] або НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи». Зобов'язання з орендної плати обліковуються за теперішньою вартістю майбутніх платежів, що дозволяє оцінити реальні зобов'язання орендаря.

Амортизація нараховується протягом очікуваного періоду використання активу: якщо право власності на актив переходить до орендаря після закінчення оренди, амортизація нараховується протягом строку корисного використання. Якщо ж таке право не передається, період амортизації визначається як коротший з двох – строк оренди або строк корисного використання активу. Метод амортизації обирається орендарем, виходячи з економічних вигід, що надходять від активу [46]. Первісні прямі витрати, пов'язані з укладанням договору оренди (як-от витрати на переговори чи юридичні послуги, окрім

витрат орендодавця-виробника чи дилера), збільшують вартість дебіторської заборгованості орендаря та зменшують суму доходу орендодавця, визнаного протягом строку оренди. Крім того, залишкова вартість об'єкта фінансової оренди виключається з балансу орендодавця і включається до собівартості реалізованих необоротних активів.

Отже, затрати орендаря на поліпшення об'єкта фінансової оренди, такі як модернізація, модифікація, добудова, дообладнання чи реконструкція, які сприяють збільшенню майбутніх економічних вигод порівняно з первісно очікуваними, визнаються капітальними інвестиціями. Такі витрати відображаються у бухгалтерському обліку як збільшення вартості об'єкта фінансової оренди. Це означає, що орендар додає вартість капітальних інвестицій до первісної вартості об'єкта, збільшуючи таким чином його амортизовану базу. Подібний облік дозволяє коректно відображати вплив поліпшень на економічні вигоди, що будуть отримані від об'єкта оренди, забезпечуючи обґрунтовану амортизацію, яка відображає збільшену вартість об'єкта після поліпшень.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

На основі дослідження законодавчих і нормативних положень та аналізу теоретичних і практичних підходів, Л.Гевлич [12] визначає оренду як договірний механізм реалізації відносин власності між орендодавцем і орендарем, що забезпечує формування матеріальних факторів виробництва і виступає як господарська операція з розподілу прав володіння, користування і розпорядження необоротними активами в обмін на орендну плату. Розгляд сутності орендних відносин показує протиріччя між їх економічним та юридичним трактуванням. У бухгалтерському обліку нормативною основою виступає НП(С)БО 14 [47], яке прирівнює оренду і лізинг, хоча з юридичної

точки зору це є некоректним. Аналогічне ототожнення спостерігається і в податковому законодавстві, що свідчить про відсутність єдиної позиції у підходах до обліку орендних відносин, а отже, виникає потреба в додатковому дослідженні цієї теми. Серед науковців існують розбіжності у визначенні понять «оренда» і «лізинг»: одні науковці пропонують однаковий підхід до їх обліку, обґрунтовуючи це подібністю їх економічної природи, в той час як інші наполягають на суттєвих відмінностях між цими поняттями і відповідно на необхідності окремих форм обліку для кожної операції [53]. Ці розбіжності зумовлюють потребу в систематизації підходів до обліку оренди та лізингу і виробленні єдиних принципів, що могли б забезпечити більшу прозорість і точність у відображенні таких операцій у фінансовій звітності.

Виникнення суперечок пов'язане з недосконалим трактуванням даних понять у нормативно-правовій базі та відсутністю достатньої кількості наукових досліджень з практичним застосуванням теоретичних методик. За своєю сутністю оренда та лізинг мають схожі властивості, проте існує ряд відмінностей. Однією з таких розбіжностей є предмет договору лізингу використовується лізингоодержувачем протягом визначеного строку не менше одного року, за що стягується певна плата. Відтак, на відміну від орендної плати, визначення лізингового платежу, який включає погашення частини вартості предмета договору, винагороду за орендоване майно, компенсацію відсотків за кредит та інші витрати, пов'язані з виконанням лізингового договору. Узагальнення досліджень порівняльної характеристики оренди та лізингу відображено у табл. 1.3.

Між орендою і лізингом існують певні спільні риси, зокрема необхідність укладання договору, надання права користування об'єктом на певний строк та обов'язковість здійснення орендних платежів. Водночас суттєва відмінність полягає в можливості лізингоотримувача викупити орендоване майно після завершення строку угоди, що є типовою характеристикою фінансового лізингу. На нашу думку, фінансовий лізинг має ширше застосування та є складнішою

формою договору, оскільки він поєднує ознаки кредитних угод і інвестиційної діяльності, надаючи лізингоодержувачу значні права щодо користування і, потенційно, набуття об'єкта лізингу у власність.

Таблиця 1.3

Порівняльна характеристика оренди та лізингу

Критерій	
Оренда	Лізинг
<i>Учасники орендних відносин</i>	
Орендодавець та орендар	Лізингодавець, лізингоодежувач, постачальник та інші учасники за потреби
<i>Предмет орендних відносин</i>	
Нespoживана річ; основні засоби, які орендодавець виготовляє або купляє для подальшої передачі в оренду	Майно, що визначено індивідуальними ознаками, відповідає ознакам основних засобів, не заборонене законом до вільного обігу на ринку і щодо передачі якого не встановлено обмежень. Об'єктами лізингу не можуть бути земельні ділянки та природні об'єкти
<i>Ознаки орендного договору</i>	
Ознаки договору найму	Ознаки договору купівлі-продажу, найму, взяття на виплати тощо
<i>Термін дії орендного договору</i>	
Короткострокова угода, укладається на строк, який вказується в договорі	Довгострокова угода, термін якої залежить від строку об'єкту договору, протягом якого амортизується не менше 75 відсотків первісної вартості
<i>Передача прав власності</i>	
Залишається за орендодавцем	Визначається договором
<i>Мета орендних відносин</i>	
В цілях підприємства чи для особистих потреб	Тільки для підприємницьких цілей
<i>Ознаки орендного платежу</i>	
Сплату грошових коштів за отримане тимчасове право користуватися об'єктом оренди	Сплата, яка передбачає відшкодування витрат, які виникли у власника об'єкта разом з його купівлею, з урахуванням передбачуваних законодавством винагород та інших можливих затрат

О. Любар [40] підкреслює актуальність удосконалення обліку орендних операцій як практично-наукового завдання. Належно врегульована нормативно-правова база, а також якісне методичне забезпечення обліку орендних операцій сприяють точному обліку об'єктів оренди та забезпечують ефективний контроль за їх збереженням і раціональним використанням. Важливо зазначити,

що за договором оренди зазвичай передається індивідуально визначене майно виробничо-технічного призначення або майновий комплекс, який зберігає свої функціональні якості протягом строку використання. Це забезпечує сталість економічних вигод для обох сторін, водночас підвищуючи значення правильного обліку і контролю за операціями оренди в сучасних умовах господарювання. Характеристика форми договору наведено у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Форма договору

Форма договору	Письмова	
Державна реєстрація	Вимагається в окремих випадках	
Нотаріальне посвідчення	Є обов'язковим в окремих випадках	
Особливості форми договору	Нерухомість	Транспортні засоби
Нотаріальне посвідчення	Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди (чи її окремої частини) на строк три роки або більше регулюється ч. 1 ст. 793 ЦКУ. Відповідно до законодавства, цей вид договору потребує письмової форми, а також, у разі необхідності, може вимагати нотаріального посвідчення. Договір оренди житла з правом викупу регулюється ч. 2 ст. 811 ЦКУ. Цей вид договору надає орендарю можливість придбати житло у власність після закінчення строку оренди за попередньо обумовленими умовами, що є важливим механізмом для поступового набуття права власності на житло	Договір найму транспортного засобу за участю фізичної особи (ч.2 ст.799 ЦКУ)**
Державна реєстрація	Право користування нерухомим майном, яке виникає на підставі договору найму будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини), укладеного на строк не менш як три роки*	-
*крім випадку, передбаченого ч.2 ст.793 ЦКУ, якщо договір, укладений за результатами електронного аукціону, предметом якого є майно державної або комунальної власності **якщо фізособа є ФОП, нотаріальне посвідчення не вимагається		

О. Єлісєєва [26] підкреслює необхідність підвищення інформаційної повноти облікових документів, зокрема, Акту приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів (форма № ОЗСГ-1), шляхом доповнення його такими показниками, як строк оренди, ринкова вартість об'єкта оренди на дату передачі (визначена незалежною оцінкою), орендна ставка та орендна плата за базовий місяць.

Це дозволить більш детально відображати умови орендної угоди, що особливо важливо для контролю за використанням орендованого майна та розрахунків орендної плати. Також пропонується доповнити Акт приймання-здачі відремонтованих і реконструйованих (модернізованих) об'єктів (форма № ОЗСГ-2) та інвентарну картку основних засобів окремими графами для відображення витрат на віддільні та невіддільні поліпшення орендованих об'єктів. Це дасть змогу систематизовано враховувати поліпшення, які впливають на подальше використання та оцінку об'єктів оренди.

Згідно з договором оренди, одна сторона (орендодавець) передає іншій стороні (орендареві) майно у володіння та користування на визначений строк і за визначену плату, що дозволяє орендарю здійснювати господарську діяльність, використовуючи орендовані активи.

Відтак, орендні операції справляють безпосередній вплив на майновий стан і фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання, а також опосередковано впливають на обсяг обов'язкових платежів, які підлягають сплаті до бюджету та позабюджетних фондів. Це зумовлює необхідність забезпечення достовірних даних щодо обсягу та структури орендних операцій, оскільки точна інформація сприяє коректному відображенню фінансових показників підприємства. Водночас виникає потреба у вирішенні низки проблемних питань, які стоять перед обліковою наукою, з-поміж яких – удосконалення методик обліку орендних операцій, визначення економічної сутності оренди в контексті облікової політики та адаптація до змін законодавчого регулювання.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ВІД ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Підприємство ХХХ зареєстроване 5 листопада 2021 року, є юридичною особою. Статутний капітал підприємства становить 865 440,00 грн. Станом на 4 листопада 2024 року, статус підприємства.

Уповноваженою особою підприємства є ХУ, який виконує функції, пов'язані з управлінням та представництвом інтересів підприємства у правових та господарських відносинах. Таким чином, ХХХ має відповідну юридичну структуру та управлінський механізм, що забезпечує його діяльність у відповідності до чинного законодавства.

Підприємство ХХХ створене на невизначений термін із метою отримання прибутку, що спрямовується на задоволення соціально-економічних інтересів його учасників та членів трудового колективу. Основні напрями діяльності підприємства включають широкий спектр господарських операцій: виробнича, торговельна, посередницька, інноваційна, комісійна, комерційна, інвестиційна, фінансова діяльність, а також проведення професійної оцінної діяльності. Остання охоплює оцінку ринкової вартості майна, майнових прав, об'єктів у матеріальній формі, таких як будівлі, машини, обладнання та транспортні засоби.

Важливою складовою функціонування бухгалтерії ХХХ є впровадження системи обліку, яка забезпечує організацію збору та обробки даних відповідно до завдань, поставлених менеджментом. Це передбачає від облікових працівників чітке обґрунтування фактів і правил обліку в інтересах управління підприємством, що сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства.

Для досягнення ефективного функціонування бухгалтерського обліку та забезпечення успішного управління підприємством, як ХХХ, необхідно створити ряд умов. Зокрема, важливими є усвідомлення ролі інформації як ресурсу, без якого неможливо ефективно вирішувати поставлені завдання. Визначення проблеми та її меж, що дозволяє окреслити об'єкти обліку, вибір методики збору даних і визначення обсягу необхідної інформації, є ключовими для організації облікового процесу. Також важливо визначити показники, на які є запит з боку користувачів облікової інформації, а також налагодити способи подачі цієї інформації, строки її надання та правильно інтерпретувати отримані дані.

З-поміж основних обставин, які вплинули на стан облікової роботи ХХХ, можна виділити погіршення ситуації з нормуванням витрат через залучення іноземної техніки для виконання робіт та високий відсоток зносу власних активів, а також скорочення фінансування. Іншою важливою проблемою є недостатня підготовленість економічних кадрів до розширення сфери застосування обліку, а також відсутність належної методики підготовки та обробки інформації в окремих галузях чи підгалузях національного господарства. Це вимагає подальших кроків з удосконалення підготовки кадрів та методології обліку для забезпечення ефективності управлінських процесів.

Ефективно організована система формування відомостей щодо різних етапів виробництва, розподілу, обміну та споживання ресурсів є важливим елементом управлінської діяльності ХХХ. Сучасні тенденції, що сприяють домінуванню економіки знань, підкреслюють інформаційну складову розвитку постіндустріального суспільства та утверджують цінність інформації, яка супроводжує кожен процес на підприємстві. В умовах цієї економічної трансформації дані та інформація, що генеруються у процесі обліку, стають необхідним інструментом для прийняття обґрунтованих рішень і ефективного управління діяльністю підприємства.

Для системи господарського обліку підприємства супровідні дані є

важливою складовою обліково-аналітичної інформації, яка є сукупністю даних, отриманих через бухгалтерський облік. Ці дані не лише відображають показники діяльності підприємства, але й служать основою для прийняття управлінських рішень. Таким чином, обліково-аналітична інформація відіграє ключову роль у забезпеченні функціонування підприємства, оптимізації його процесів та підвищенні ефективності управлінських стратегій.

Основними характеристиками даних, що стосуються обліку ХХХ, є їхній напрямок та середовище функціонування. Інформація може бути розподілена на вхідну та вихідну. Вхідний потік даних має джерело походження, що знаходиться за межами підприємства, але ці дані мають безпосередній вплив на ведення обліку на підприємстві. Вихідний потік інформації виникає в межах підприємства, і може бути спрямований як назовні (наприклад, у податкові органи, контролюючі інстанції), так і всередину підприємства, в рамках логістичної системи, для подальшого аналізу та управлінських рішень.

Середовище функціонування обліково-аналітичних даних можна поділити на зовнішнє і внутрішнє середовище. Внутрішнє середовище охоплює всі облікові та аналітичні процеси, що здійснюються всередині підприємства, у тому числі взаємодію між підрозділами, а також системи управлінської інформації. Зовнішнє середовище, в свою чергу, включає зовнішні фактори, які можуть впливати на підприємство, такі як зміни в законодавстві, економічні умови, а також взаємодія з іншими суб'єктами господарювання.

Функціонування обліково-аналітичної інформації підприємства включає в себе як облікові, так і позаоблікові джерела даних, оскільки на інформаційний потік впливають не тільки показники, які безпосередньо відображають господарські процеси, але й документи, що регламентують діяльність підприємства. Позаоблікові джерела інформації є важливим елементом внутрішньої системи даних підприємства і охоплюють широкий спектр документів та відомостей. Серед них можна виокремити установчі документи підприємства, які визначають його правовий статус та основні напрями

діяльності, а також регламентуючі документи, такі як накази, розпорядження, посадові інструкції, що регулюють конкретні аспекти роботи та організацію праці. Крім того, важливу роль відіграє техніко-технологічна інформація, що охоплює виробничі можливості підприємства, умови функціонування механізмів та процесів, що забезпечують ефективне виробництво. Не менш значущими є планово-бюджетні показники, які хоча й базуються на даних попередніх періодів, але визначають стратегію розвитку підприємства та очікувані результати його діяльності в майбутньому. Всі ці джерела разом утворюють комплексну інформаційну базу, яка є основою для управління і контролю господарської діяльності підприємства.

Носіями вхідних облікових даних для підприємства є усі приходні первинні документи, такі як приходні накладні, акти виконаних робіт, розрахункові документи, податкові накладні постачальників та інші. Ці документи виступають джерелом інформації для облікової системи підприємства та є основою для формування даних, які використовуються у процесі обліку та аналізу.

Таким чином, забезпечення коректного управління на підприємстві, наприклад, у ХХХ, можливе лише за умов наявності достовірної, повної та точної обліково-аналітичної інформації. Вона є фундаментом для прийняття обґрунтованих і оптимальних економічних управлінських рішень. Облік як функція управління забезпечує суттєвою інформацією зовнішніх і внутрішніх користувачів, тому вдала організація бухгалтерського обліку є запорукою постановки й виконання завдань, рис. 2.1.

Вдале організування бухгалтерського обліку гарантує виконання поставлених завдань і досягнення намічених цілей, що є важливим фактором для забезпечення успішної діяльності підприємства, додаток Б.

Ефективна організація обліку у розпочинається з формування облікової політики, положення якої фіксуються у відповідному наказі.

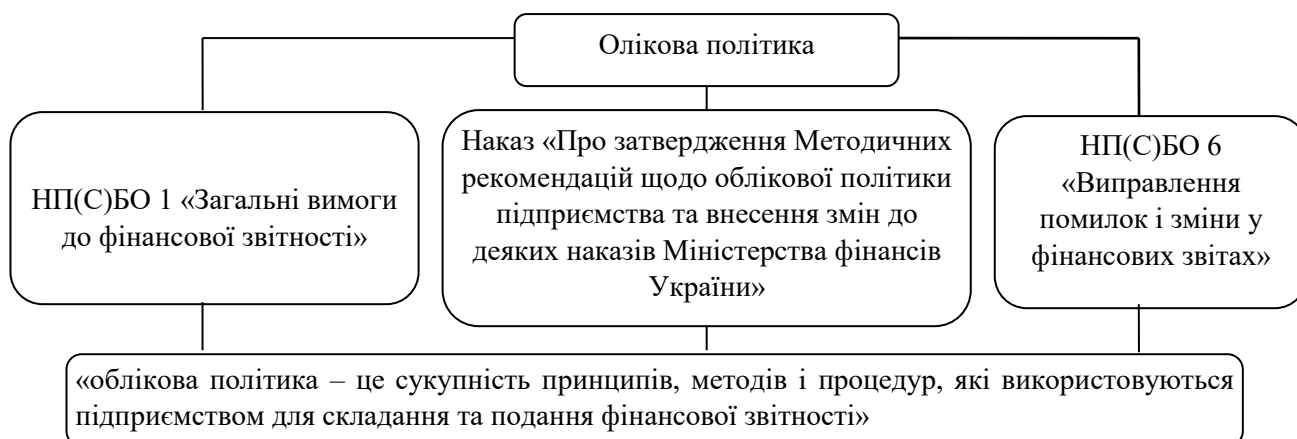

Рис. 2.1. Завдання бухгалтерського обліку та його організації

Наказ про облікову політику ХХХ є одним із основних локальних документів після нормативно-законодавчих актів, (додаток Б). Облікова політика ХХХ в частині обліку оренди табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Облікова політика ХХХ у частині обліку оренди

Показник	Зміст	Норми НП(С)БО
Оцінка об'єкта, отриманого у фінансову оренду в орендаря	- за справедливою вартістю; - за теперішньою вартістю суми мінімальних орендних платежів.	п. 5 НП(С)БО 14 [47]
Методи нарахування амортизації об'єкта фінансової оренди	- прямолінійний; - зменшення залишкової вартості; - прискореного зменшення залишкової вартості; - кумулятивний; - виробничий.	
Період очікуваного використання об'єкта фінансової оренди	Визначається підприємством самостійно, виходячи зі терміну експлуатації (якщо угодою передбачено перехід права власності на актив до орендаря) або коротшого із двох періодів – строку оренди або терміну експлуатації об'єкта фінансової оренди (якщо переходу права власності на об'єкт оренди після закінчення строку оренди не передбачено)	п. 7 НП(С)БО 14 [47]

Для деталізації положень, викладених у Наказі про облікову політику ХХХ розробляються Робочий план рахунків та Графік документообороту.

2.2. Облік та оподаткування доходів від орендних операцій

Правовідносини щодо нарахування та сплати орендної плати у ХХХ регулюються Договором про оренду з урахуванням норм ЦКУ та ГКУ (додаток В). У Договорі зазначаються всі обов'язкові умови, передбачені чинним законодавством. Форма – письмова, за необхідності, нотаріальна. Проте для підтвердження господарської операції з надання та отримання послуг з оренди майна впродовж звітного періоду Договору про оренду недостатньо.

У ХХХ для здійснення орендних платежів зазвичай складається Акт виконаних робіт (послуг), який є підставою для розрахунків, порядок яких детально визначається в Договорі про оренду. Цей акт підписується посадовими особами орендодавця та орендаря, що засвідчує факт виконання умов договору і є основою для здійснення розрахунків. Однак, якщо умовами Договору про оренду передбачено використання окремого первинного документа для підтвердження фактів надання послуг або оренди майна, то складається цей визначений документ. Наприклад, може бути оформлений Акт приймання-передачі об'єкта оренди (додаток Г), що слугує підтвердженням передачі майна орендарю. Відповідно до Листа Міністерства фінансів № 31-11410-09-10/15182 від 30.05.2016, документ про передачу майна в оренду складається після укладення угоди і фактичної передачі об'єкта оренди від орендодавця до орендаря, що забезпечує відповідність документів нормативним вимогам.

Акт приймання-передачі майна є важливим документом, який підтверджує факт передачі майна орендодавцю та його повернення орендарю у належному стані. Опис реального стану об'єкта в такому акті є важливим для захисту прав орендаря від майбутніх вимог щодо компенсації пошкоджень, які він не здійснював. Згідно зі ст. 767 та 780 ЦКУ, цей акт служить доказом того, що майно було передано в оренду і що орендар не несе відповідальність за пошкодження, які сталися після передачі. У випадку, якщо первинний документ

підтверджує факт користування об'єктом оренди протягом певного періоду, в ньому обов'язково повинна бути зазначена вартість орендної послуги, яка відповідно відображає надану оренду. Дата складання такого документа є датою його підписання, що служить доказом факту передачі майна та початку використання.

Акт оцінки майна може бути необхідний для визначення вартості об'єкта оренди, що забезпечує захист від можливих ризиків втрати чи пошкодження майна. Однак, цей акт не є обов'язковим у всіх випадках, а застосовується лише за умовами договору оренди, коли потрібно вирішити питання компенсації ризику втрати речі. Акт наданих (отриманих) послуг оренди фіксує вартість орендних послуг, а також підтверджує факт їх надання та отримання. Цей документ є підставою для обліку операцій з оренди в бухгалтерії підприємства. Рахунок на оплату послуг оренди вимагається у випадку, якщо орендна плата сплачується авансом, або в інших випадках, передбачених договором.

Розглядаючи облік господарських операцій з передачі майна в оренду, особливо якщо це є основним видом діяльності для підприємства, слід зазначити, що такий облік має бути чітко структурованим. У бухгалтерії підприємства повинні бути визначені усі етапи та документи, що забезпечують належну фіксацію фактів передачі майна в оренду, надання орендних послуг та здійснення відповідних розрахунків. Це включає складання актів приймання-передачі майна, актів наданих послуг, оформлення рахунків на оплату орендних послуг, а також облік орендних платежів відповідно до умов договору, табл. 2.2.

У разі, якщо здача майна в оренду не є основною діяльністю підприємства, облік господарських операцій має певні особливості. У такому випадку дохід, отриманий від оренди, визнається як інший операційний дохід і відображається на субрахунку 713 «Дохід від операційної оренди» в бухгалтерії. Це дає змогу коректно обліковувати цей дохід в рамках основної діяльності підприємства, не змішуючи його з іншими видами доходу.

Таблиця 2.2

Передача майна в оренду за основної діяльності підприємства

Зміст операції	Первинні документи	Кореспонденція рахунків		
		Д-т	К-т	Сума, грн
1. Нараховано плату за оренду автомобіля	Акт наданих послуг	361	703	30000
2. Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	Податкова накладна	703	641	5000
3. Відображено собівартість реалізованих послуг зі здачі автомобіля в оренду	Регістри обліку	903	23	1000
4. Отримано орендну плату на банківській рахунок	Виписка банку	311	361	30000

Згідно з Інструкцією № 291, дохід від оренди, отриманий у вигляді авансових платежів за оренду необоротних активів, має відображатися на рахунку 69 «Доходи майбутніх періодів». Це дозволяє правильно врахувати цей дохід, оскільки аванс є передплатою за майбутні періоди оренди. Таким чином, цей дохід не визнається як поточний дохід, а розподіляється на майбутні звітні періоди. Проте на практиці деякі підприємства помилково відображають авансові платежі не на рахунку 69, а на субрахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними». Це може призвести до неточного відображення доходів у бухгалтерському обліку, оскільки авансові платежі за оренду повинні бути перенесені на рахунок доходів майбутніх періодів, що дозволяє рівномірно розподіляти їх у звітних періодах відповідно до умов договору оренди.

Таким чином, правильний облік авансових платежів за оренду та доходу від оренди вимагає чіткого дотримання нормативних вимог та стандартів бухгалтерії, що дозволяє відображати ці операції відповідно до їх суті та призначення.

Розглянемо особливості обліку орендних операцій у орендаря, табл. 2.3.

Отримані в операційну оренду об'єкти основних засобів у орендаря відображаються за дебетом позабалансового рахунка 01 «Орендовані необоротні активи» за балансовою (залишковою) і первісною вартістю, що вказана в договорі оренди.

Таблиця 2.3

Облік операційної оренди необоротних активів у орендаря

Зміст операції	Первинні документи	Кореспонденція рахунків		
		Д-т	К-т	Сума, грн
1. Передано автомобіль в операційну оренду	Акт приймання передачі в оренду	01	-	1000000
2. Відображено суму орендної плати	Акт наданих послуг	23 (91, 94)	685	25000
3. Відображена податковий кредит із ПДВ	Податкова накладна	641	685	5000
4. Перераховано орендну плату	Виписка банку	685	311	30000

Це дозволяє відобразити об'єкти оренди в обліку орендаря відповідно до умов договору, навіть якщо ці активи не є його власністю. Коли орендар повертає орендовані об'єкти орендодавцю, ці активи списуються з позабалансового рахунка (кредит рахунка 01), що свідчить про припинення права користування активами, але не їх продаж чи інша зміна.

Щодо плати за користування об'єктами операційної оренди, то вона визнається витратами орендаря. Відповідно до НП(С)БО 16, ці витрати повинні бути визнані рівними частинами протягом терміну оренди або з урахуванням способу отримання економічних вигід, пов'язаних з використанням орендованого майна. Це означає, що витрати на оренду розподіляються на весь період оренди або згідно з іншими умовами, що визначаються договором, якщо економічні вигоди від оренди не рівномірно отримуються протягом усього періоду.

Згідно з п. 9 НП(С)БО 14 «Оренда» [47], витрати на оренду відображаються в обліку залежно від призначення орендованого об'єкта. Якщо об'єкти оренди використовуються для виробництва товарів, робіт чи послуг, витрати на оренду включаються до собівартості продукції (робіт, послуг), а якщо об'єкти використовуються для адміністративних чи збутових потреб - до адміністративних або збутових витрат. У бухгалтерському обліку це може бути відображено через рахунки 23 (Собівартість продукції), 91 (Загальновиробничі витрати), 92 (Адміністративні витрати), 93 (Збутові витрати) тощо, залежно від

того, як використовуються орендовані об'єкти.

Розглянемо особливості облікового відображення операцій передачі у фінансову оренду обладнання (власність підприємства) у орендаря, табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Облікове відображення операцій передачі у фінансову оренду
майна у орендаря**

Зміст операції	Первинні документи	Кореспонденція рахунків		
		Д-т	К-т	Сума, грн
Переведено обладнання до складу необоротних активів, що утримуються для продажу	Акт приймання передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів № 03-1)*	286	104	250000
Списано амортизацію		131	104	150000
Передано у фінлізинг обладнання	Акт приймання передачі обладнання	181	712	360000
Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	Податкова накладна	712	641	60000
Списано собівартість обладнання	Регістри обліку	943	286	250000
Переведено частину довгострокової заборгованості в поточну		377	181	45000
Відображено фінансовий дохід		373	732	18000
Отримано лізинговий платіж:	Виписка банку	311	377	45000
- плату за об'єкт лізингу		311	373	18000
- проценти				

Облік передачі об'єкта у фінансову оренду має кілька важливих аспектів, які визначаються як податковим законодавством, так і бухгалтерськими стандартами. Орендодавець зобов'язаний нарахувати податкові зобов'язання згідно з п. 187.6 ПКУ [56], що стосується нарахування ПДВ на операції з передання об'єкта у фінансову оренду, і на дату передачі майна орендодавець повинен нарахувати ПДВ на залишкову вартість об'єкта. Згідно з п. 10 НП(С)БО 14 [47], залишкова вартість об'єкта фінансової оренди виключається з балансу орендодавця, з відображенням цієї вартості у складі інших витрат, зокрема в собівартості реалізованих необоротних активів. Також відбувається перезарахування заборгованості, що підлягає погашенню протягом 12 місяців після дати балансу, із довгострокової до складу поточної, що дозволяє

правильно відобразити зобов'язання орендаря щодо виплат орендних платежів. Важливим аспектом є облік ремонтів об'єкта оренди. Згідно з ст. 776 ЦКУ [78], поточний ремонт майна, переданого в оренду, здійснюється за рахунок орендаря, в той час як капітальний ремонт, зокрема поліпшення майна, здійснюється за рахунок орендодавця, якщо інше не передбачено умовами договору. Обліковий супровід ремонтних операцій залежить від того, чи йдеться про поточний, чи капітальний ремонт, при цьому витрати на поточний ремонт орендар має віднести на витрати періоду, а витрати на капітальний ремонт орендодавець може віднести до витрат на поліпшення необоротних активів, табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Облікове відображення операцій з ремонту об'єктів переданих у оренду

Зміст операції	Первинні документи	Кореспонденція рахунків		
		Д-т	К-т	Сума, грн
1	2	3	4	5
Отримано автомобіль в операційну оренду	Акт приймання - передачі в оренду	01	-	1000000
Проведено поточний ремонт автомобіля господарським способом	Лімітно-забірні картки, відомість розрахунку заробітної плати	23 (91-94)	20, 65, 66	5000
Проведено поліпшення орендованого автомобіля підрядним способом	Акт виконаних робіт	153	631	30000
Відображено податковий кредит із ПДВ	Податкова накладна	641	631	6000
Перераховано оплату підряднику за поліпшення	Виписка банку	631	311	36000
Переведено до складу інших необоротних активів проведені поліпшення	Акти типової форми 03-1	117	153	30000
Нараховано амортизацію об'єкта «Ремонт орендованого автомобіля»	Розрахунок амортизації	23 (91, .. 94)	132	25000
Повернуто автомобіль з оренди	Акт приймання - передачі	-	01	1000000
Списано суму зносу за поліпшеннями автомобіля	Регістри обліку	132	117	25000
Списано залишкову вартість об'єкта «Ремонт орендованого автомобіля»		976	117	5000

Продовж. табл. 2.5

1	2	3	4	5
Нарахована податкові зобов'язання з ПДВ	Податкова накладна	976	641	1000
Переведено об'єкт до складу необоротних активів, що утримуються для продажу	Акти типової форми 03-1	286	117	5000
Списано суму амортизації		132	117	25000
Відображено продаж орендодавцю об'єкта «Ремонт орендованого автомобіля»	Акт приймання - передачі	377	712	6000
Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	Податкова накладна	712	641	1000
Списано собівартість проданого об'єкта	Регістри обліку	977	286	5000
Отримано відшкодування від орендодавця	Виписка банку	311	377	6000

У процесі обліку орендних операцій на підприємстві ХХХ у програмі «1С: Бухгалтерія 8.3» використовується система звітності, яка охоплює кілька типів: внутрішню, стандартну та регламентовану. Внутрішня (операційна) звітність є ключовим інструментом для поточного аналізу господарських операцій, забезпечуючи оперативне отримання детальної інформації про фінансово-господарську діяльність. Звіт «Картка рахунку» дозволяє деталізувати дані за обраним рахунком, надаючи повну інформацію про здійснені господарські операції, їх суть, обсяги та інші характеристики. Звіт «Аналіз рахунка» розкриває обороти за рахунком, а також демонструє початкове та кінцеве сальдо, що є важливим для оцінки фінансового стану на певну дату. Для поглибленого аналізу використовуються додаткові інструменти, зокрема «Картка рахунку за субконто», яка деталізує дані за окремими аналітичними показниками, і «Аналіз рахунка за датою», що дозволяє відслідковувати динаміку змін у рахунках.

Стандартна звітність спрямована на формування узагальнених даних, необхідних для оцінки підсумків фінансової діяльності у різних розрізах. Звіт «Оборотно-сальдова відомість за рахунком» є одним із базових інструментів,

який відображає залишки за окремими об'єктами, а також суми нарахованого на них зносу, що дозволяє оцінити стан активів підприємства. За допомогою функції автоматизованої обробки даних можна також отримати консолідований звіт «Оборотно-сальдова відомість» у цілому по підприємству, що є основою для аналізу фінансової стабільності та результативності господарської діяльності. Для формування стандартних звітів у програмі використовується пункт меню «Звітність», який забезпечує швидкий доступ до необхідної інформації. Система звітності в програмі «1С: Бухгалтерія 8.3» дозволяє підприємству оперативно отримувати аналітичну інформацію різного рівня деталізації. Вона сприяє підвищенню ефективності облікових процесів, забезпечує прозорість даних та створює умови для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Оскільки ХХХ складає спрощену фінансову звітність, вона включає форму 1 «Баланс 1-м» та форму 2-м «Звіт про фінансові результати», які містять дані за звітні періоди 2021-2023 років, наведені в додатках Ж, З, К відповідно ХХХ є платником єдиного податку III групи.

2.3. Податкові аспекти обліку доходів від орендних операцій

Орендні операції у ХХХ регулюються Договором оренди, який повинен включати кілька важливих аспектів з точки зору податкового обліку. До них належать: строк договору, плата за користування майном, яке здається в оренду, умови передачі майна (зокрема, ознаки фінансового лізингу, відповідно до пп. 14.1.97 ПКУ), порядок проведення ремонтів та поліпшень об'єктів оренди, страхування фізичних осіб, а також умови щодо сплати комунальних платежів. Зазначені умови повинні чітко регламентувати права і обов'язки сторін, а також забезпечити правильність податкового обліку та виконання зобов'язань з податку на додану вартість, податку на прибуток та інших податків, що можуть бути застосовані до орендних операцій. Додаток К

демонструє податкові акценти оперативної оренди, які є важливими для коректного оформлення орендних угод і ведення податкового обліку на підприємстві.

Податкові наслідки фінансової оренди наведено у додатку Л.

Для ХХХ орендні операції мають наслідки у частині кількох податків і зборів. Орендна плата для фізичної особи є її доходом, на який поширюється оподаткування за ставкою, встановленою законодавством для ПДФО. Оскільки оренда за Цивільним кодексом України (ЦКУ) не є послугою, а відноситься до найму, оренда не є об'єктом нарахування ЄСВ. Для фізичних осіб-підприємців є певні обмеження щодо надання майна в оренду. Відповідно до пп. 14.1.185 п. 14.1 ст. 14 ПКУ [56], постачання послуг включає будь-яку операцію, яка не є постачанням товарів, а також інші операції з передачі майнових прав. Згідно з п. 185.1 ст. 185 ПКУ, об'єктом оподаткування є операції платників податку з постачання послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України. Враховуючи це, при здачі майна в оренду, повинні враховувати ці умови для правильного обліку та оподаткування, особливо при переході між ставками єдиного податку та можливими лімітуваннями доходів, якщо вони надають оренду як послугу.

Узагальнена інформація наведена у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

ПДВ в орендних операціях

Вид оренди	Оперативна	Фінансова
Передача майна в оренду / повернення майна	Не оподатковується (пп.196.1.2 ПКУ)	Є об'єктом оподаткування (пп.196.1.2 ПКУ) База – вартість майна, п.188.1 ПКУ.
Орендний платіж	Є об'єктом оподаткування (постачання послуг), (пп. 14.1.185, п. 185.1 ПКУ)	Не оподатковується: - у частині компенсації вартості майна – друга подія; - у частині відсотків – не об'єкт (пп.196.1.2 ПКУ).

Враховуючи зазначене, при здійсненні платником ПДВ операцій із передачі майна в оперативний лізинг (оренду) об'єктом оподаткування ПДВ є

вартість наданих послуг у межах договору лізингу (оренди), тобто, сума орендних платежів підлягає оподаткуванню в загальновстановленому порядку за основною ставкою. Відповідно до п. 188.1 ст. 188 Кодексу база оподаткування операцій з постачання товарів/послуг визначається виходячи з їх договірної вартості з урахуванням загальнодержавних податків та зборів. При цьому база оподаткування ПДВ операцій з постачання самостійно виготовлених товарів / послуг не може бути нижче звичайних цін. Під звичайною ціною розуміється ціна товарів (робіт, послуг), визначена сторонами договору, якщо інше не встановлено цим Кодексом. Якщо не доведено зворотне, вважається, що така звичайна ціна відповідає рівню ринкових цін. Це визначення не поширюється на операції, що визнаються контрольованими відповідно до ст. 39 цього Кодексу (пп. 14.1.71 п. 14.1 ст. 14 Кодексу).

Враховуючи зазначене, при здійсненні платником ПДВ операцій із передачі майна в оперативний лізинг (оренду), об'єктом оподаткування ПДВ є вартість наданих послуг у межах договору лізингу (оренди), тобто сума лізингових (орендних) платежів підлягає оподаткуванню в загальновстановленому порядку за основною ставкою ПДВ. Відповідно до п. 188.1 ПКУ, база оподаткування операцій з постачання товарів чи послуг визначається виходячи з їх договірної вартості з урахуванням загальнодержавних податків та зборів. У разі операцій з передачі майна в оренду, база оподаткування буде дорівнювати вартості орендних платежів, погоджених сторонами договору. Водночас, згідно з правилами Кодексу, база оподаткування ПДВ не може бути нижче звичайних цін, що визначаються як ціна товарів, робіт чи послуг, установлених у договорі між сторонами, за умови, що це не суперечить вимогам Кодексу. Проте це визначення не застосовується до операцій, які визнаються контрольованими відповідно до ст. 39 Кодексу, що передбачає особливі правила щодо трансфертного ціноутворення.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ НА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання

Аналіз фінансового стану є невід'ємною частиною управління малими підприємствами. Він забезпечує комплексний підхід до управління фінансами, що, у свою чергу, сприяє стабільності та розвитку бізнесу. Регулярний фінансовий аналіз допомагає виявити можливості для покращення, знизити ризики та забезпечити фінансову стійкість у довгостроковій перспективі.

Аналіз фінансового стану у малих підприємствах має кілька важливих цінностей:

1. Оцінка стабільності. Аналіз фінансового стану дозволяє підприємству зрозуміти свою здатність виконувати зобов'язання (як короткострокові, так і довгострокові). Це особливо важливо для малих підприємств, які часто стикаються з обмеженим доступом до фінансування. Зрозуміння власної фінансової стабільності допомагає у збереженні довіри з боку постачальників, кредиторів та партнерів.

2. Виявлення проблем. Регулярний фінансовий аналіз виявляє слабкі місця у фінансовій структурі, такі як недостатня ліквідність або занадто висока заборгованість. Це дозволяє вчасно вжити заходів, наприклад, скоротити витрати, оптимізувати запаси або переглянути кредитні умови.

3. Планування та прогнозування. Фінансовий аналіз надає дані для складання бюджету та фінансових прогнозів. Це важливо для планування майбутніх витрат, інвестицій і розвитку бізнесу. На основі аналізу попередніх періодів підприємство може створити реалістичні цілі та стратегії.

4. Привернення інвесторів. Підприємства, що можуть продемонструвати чіткі та зрозумілі фінансові звіти, мають більше шансів залучити інвесторів.

Інвестори шукають прозорість і стабільність, тому фінансовий аналіз виступає в якості гаранта надійності бізнесу.

5. Контроль витрат. Фінансовий аналіз дозволяє підприємствам ідентифікувати невиправдані витрати та оптимізувати їх. Це може включати аналіз витрат на виробництво, обслуговування, маркетинг тощо. Управління витратами є критично важливим для підтримки рентабельності, особливо в умовах жорсткої конкуренції.

6. Вимірювання ефективності. Фінансові показники (прибуток, рентабельність, оборотність активів тощо) допомагають підприємствам оцінити свою ефективність і порівняти її з конкурентами. Це надає інформацію для ухвалення управлінських рішень та коригування стратегій.

7. Оцінка ризиків. Аналіз фінансового стану включає виявлення і оцінку фінансових ризиків, таких як валютні коливання, зміни процентних ставок або непередбачені витрати. Розуміння ризиків дозволяє підприємству розробити плани управління ризиками, що можуть включати страхування, хеджування або резервування коштів.

8. Підтримка стратегічного розвитку. Фінансовий аналіз допомагає визначити можливості для зростання, такі як нові ринки або продукти. Визначення найприбутковіших сегментів бізнесу дозволяє зосередити зусилля на тих аспектах, які приносять найбільшу вигоду.

9. Виконання вимог законодавства. Регулярний фінансовий аналіз допомагає дотримуватися нормативних вимог і стандартів, що є важливим для уникнення штрафів та юридичних проблем. Це особливо актуально для малих підприємств, які можуть не мати достатніх ресурсів для постійного контролю.

Дослідження майнового стану XXX (табл. 3.1, рис. 3.1) базується на вивченні структури активів компанії та джерел їх формування.

Аналіз майнового стану XXX показав, що у 2023 р. вартість майна зросла на 112,6 тис. грн, що становить 15,6 % в порівнянні з 2022 роком. Це свідчить про позитивні тенденції у розвитку активів підприємства.

Таблиця 3.1

Динаміка та структура майна ХХХ
за 2022 - 2023 рр. (станом на кінець року)

Види активів	2022 р.		2023 р.		Відхилення (+;-) 2023 р. до 2022 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Майно – всього	719,8	100	832,4	100	+112,6	+15,6
1. Необоротні активи	686,2	95,3	668,4	80,3	-17,8	-2,6
1.1. Основні засоби	685,1	95,2	649,1	78,0	-36	-5,3
2. Оборотні активи	33,6	4,7	164	19,7	+130,4	у 4,9 р.
2.1. Поточна дебі- торська заборгованість	25,8	3,6	29,8	3,6	+4	+15,5
2.2. Грошові кошти	7,8	1,1	134,2	16,1	+126,4	у 17,2 р.

Вартість необоротних активів, представлена основними засобами, знизилась на 17,8 тис. грн, або на 2,6 %. Це зменшення може бути результатом амортизації або відчуження активів, що потребує додаткового аналізу.

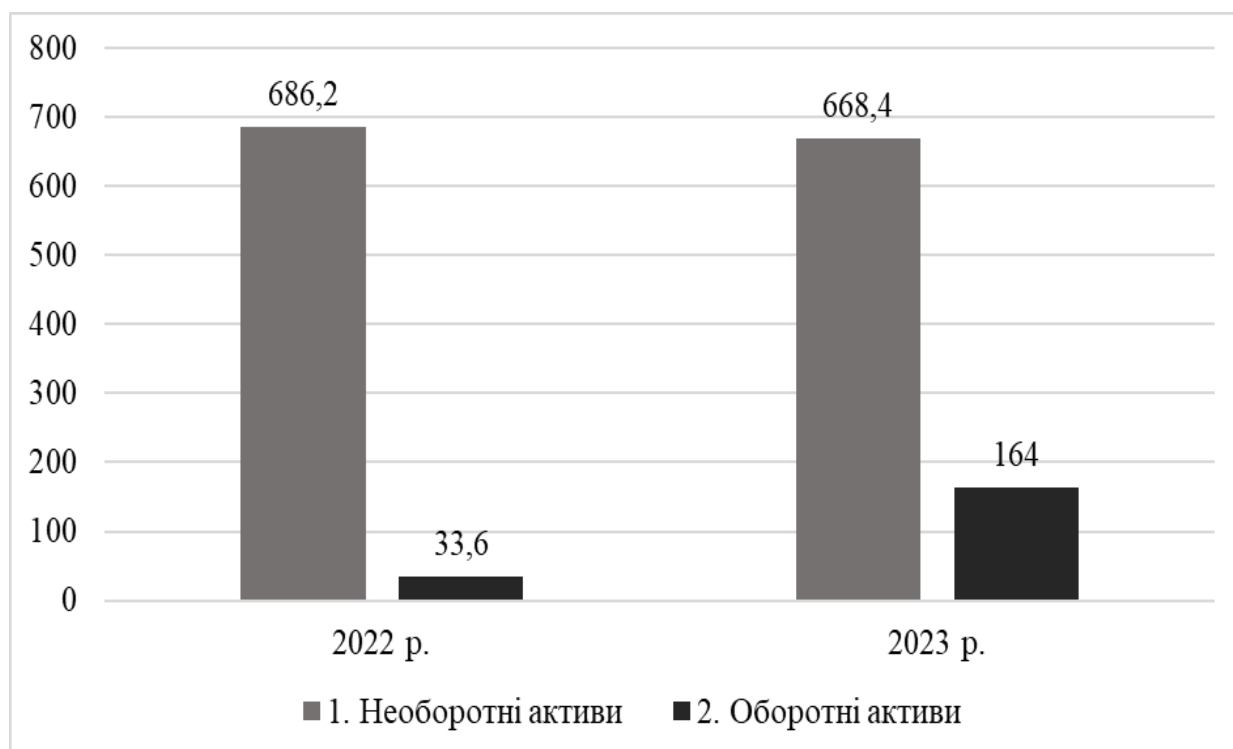

Рис. 3.1. Динаміка складових майна ХХХ
за 2022-2023 рр., тис. грн

Вартість оборотних активів у 2023 році збільшилась на 130,4 тис. грн, що

в 4,9 рази перевищує попередні показники. Зокрема, спостерігається зростання поточної дебіторської заборгованості на 4 тис. грн, або 15,5 %. Значне зростання відбулося у вартості грошових коштів та поточних фінансових інвестицій, яке зросло на 126,4 тис. грн, або у 17,2 рази.

У структурі майна ХХХ за 2022-2023 роки переважає питома вага необоротних активів, яка становить 95,3 % у 2022 році та знизилась до 80,3 % у 2023 році. Це вказує на зміну в структурі активів на користь оборотних.

Використовуючи дані пасиву ф. № м-1 «Баланс» за 2020 – 2022 рр., проаналізуємо динаміку та структуру джерел формування капіталу підприємства (табл. 3.2, рис. 3.2).

Таблиця 3.2

**Динаміка та структура джерел формування капіталу
ХХХ за 2022 - 2023 рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів	2022 р.		2023 р.		Відхилення (+;-) 2023 р. до 2022 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Капітал – всього	719,8	100	832,4	100	+112,6	+15,6
1. Власний капітал	670,3	93,1	605	72,7	-65,3	-9,7
1.1. Зареєстрований (пайовий) капітал	865,4	120,2	865,4	104	х	х
1.2. Нерозподілений прибуток	-50,9	х	-144,2	х	-93,3	х
2. Зобов'язання і забезпечення	49,5	6,9	227,2	27,3	+177,9	у 4,6 р.
2.1. Поточні зобов'я- зання і забезпечення	49,5	6,9	227,4	27,3	+177,9	у 4,6 р.
2.1.1. Поточна кредиторська заборгованість	49,4	6,9	102,4	12,3	+53	у 2,1 р.

Згідно з даними аналізу, загальна сума капіталу ХХХ у 2023 році зросла на 112,6 тис. грн, або на 15,6 % в порівнянні з 2022 роком. Це свідчить про позитивні зміни у фінансовому стані підприємства.

Сума власного капіталу знизилась на 65,3 тис. грн, що становить 9,7 %. Це зменшення сталося внаслідок скорочення зареєстрованого капіталу та нерозподіленого прибутку, що може свідчити про втрати або інші фінансові

проблеми.

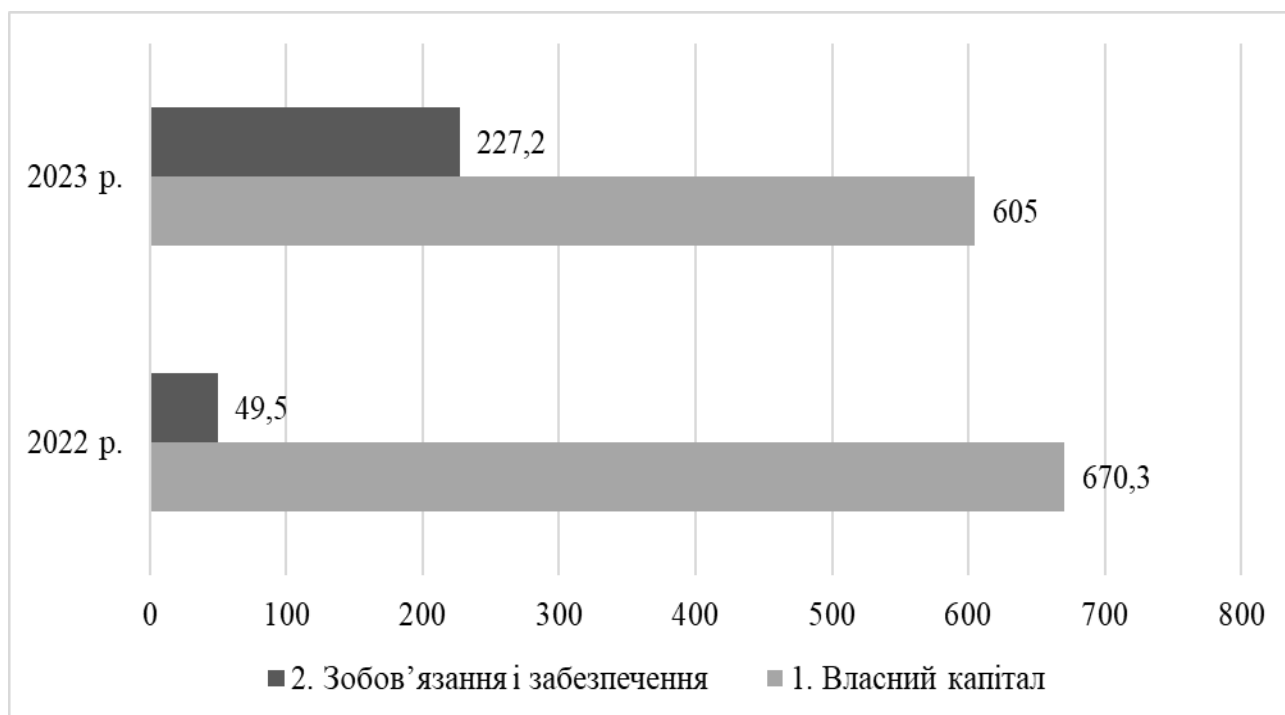

Рис. 3.2. Динаміка складових джерел формування капіталу
XXX за 2022-2023 рр., тис. грн

Сума зобов'язань та забезпечень у 2023 році збільшилась на 177,9 тис. грн, або у 4,6 рази. Це зростання відбулося за рахунок поточних зобов'язань та забезпечень, зокрема поточної кредиторської заборгованості. Значне збільшення зобов'язань може бути ознакою зростання фінансових ризиків для підприємства.

У структурі пасивів XXX за період з 2022 по 2023 рік спостерігається переважна питома вага власного капіталу: 93,1 % у 2022 році та 72,7 % у 2023 році. Зниження цього показника вказує на зростання частки зобов'язань у загальному капіталі, що може свідчити про зростаючу залежність підприємства від зовнішнього фінансування.

У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне дослідити склад, структуру та динаміку поточних і довгострокових зобов'язань і забезпечень ТДВ «Юк Алькор» за 2022 – 2023 рр.

Таблиця 3.3

**Динаміка та структура зобов'язань та забезпечень
XXX за 2022 - 2023 рр. (станом на кінець року)**

Види зобов'язань	2022 р.		2023 р.		Відхилення (+;-) 2023 р. до 2022 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. Поточні зобов'язання, в т.ч. за:	49,4	100	102,4	100	+53	у 2,1 р.
товари, роботи, послуги	22,7	46,0	58,3	56,9	+35,6	у 2,6 р.
розрахунками з бюджетом	24,4	49,4	41,8	40,8	+17,4	+71,3
розрахунками зі страхування	1,1	2,2	1,1	1,2	х	х
розрахунками з оплати праці	1,2	2,4	1,2	1,2	х	х
Всього:	49,4	100	102,4	100	+53	у 2,1 р.

У 2023 році поточні зобов'язання XXX зросли на 53 тис. грн, що становить збільшення у 2,1 рази в порівнянні з 2022 роком.

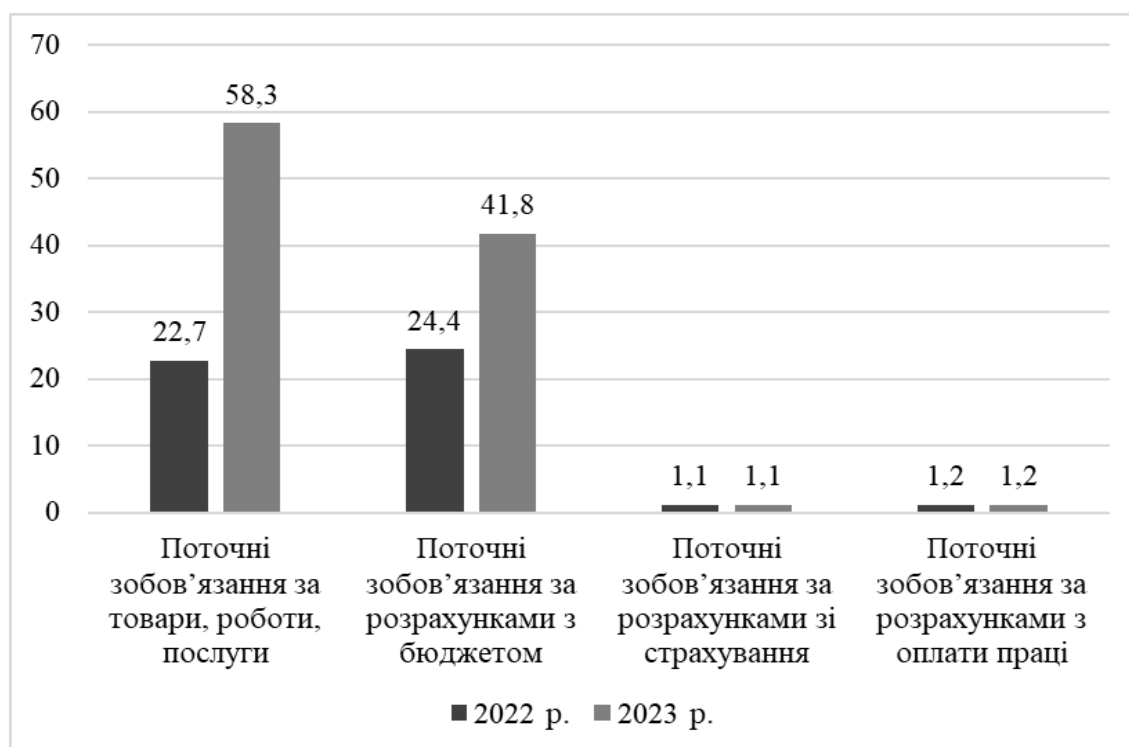

Рис. 3.3. Динаміка складових поточних зобов'язань XXX
за 2022-2023 рр., тис. грн

Зростання поточних зобов'язань (рис. 3.3) обумовлено такими чинниками: розрахунки з бюджетом зросли на 17,4 тис. грн або на 71,3 %, розрахунки з оплати праці зросли на 0,2 тис. грн або на 16,7 %, розрахунки зі страхування зросли на 0,1 тис. грн або на 9,1 %, товари, роботи, послуги зросли на 35,6 тис. грн або на 156,4 %.

зобов'язання за товари, роботи та послуги збільшились на 35,6 тис. грн, або у 2,6 рази, розрахунки зі страхування – вартість становить 1,1 тис. грн, розрахунки з оплати праці - сума складає 1,2 тис. грн.

Аналіз структури поточних зобов'язань показує, що у 2022 році найбільшу частку займали зобов'язання за розрахунками з бюджетом, які становили 49,4 %. У 2023 році ситуація змінилась, і переважаючою часткою стали зобов'язання за товари, роботи та послуги, які склали 56,9 %.

Проведемо аналіз показників фінансової стійкості у частині показників джерел формування ХХХ, використовуючи дані табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Показники структури джерел формування капіталу
ХХХ за 2022 - 2023 рр.**

Показники	Нормативне значення	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+; -) 2023 р. до 2022 р.
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,931	0,727	-0,204
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	<0,5	0,069	0,273	+0,204
Коефіцієнт фінансового ризику	<1	0,074	0,376	+0,302
Коефіцієнт фінансової стабільності	>1	13,531	2,661	-10,881

Результати проведених розрахунків підтверджують високий рівень фінансової стійкості ХХХ, особливо за показниками структури джерел формування капіталу.

1. Коефіцієнт автономії – на кінець звітної року коефіцієнт автономії становить 72 %, що на 0,227 пункти перевищує норматив. Це свідчить про добру частку власного капіталу у загальному обсязі активів, що є позитивним сигналом для фінансової стабільності.

2. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу підвищився з 0,069 до 0,273, залишаючись при цьому нижчим за норматив (<0,5). Однак це вказує на незначне зниження рівня фінансової незалежності підприємства від кредиторів.

3. Коефіцієнт фінансового ризику зріс з 0,074 у 2022 році до 0,273 у 2023 році, що все ще відповідає нормативу (<1) та свідчить про контрольований

рівень фінансових ризиків.

4. Коефіцієнт фінансової стабільності перевищує норматив на 1,661 пункти, що також підкреслює стабільність фінансової позиції підприємства.

Аналіз ліквідності ХХХ за два останні роки за даними ф. м-№1 «Баланс», проаналізувавши активи за рівнем ліквідності (табл. 3.5), пасивів за терміном оплати (табл. 3.6) та ліквідність балансу (табл. 3.7).

Таблиця 3.5

Динаміка та структура активів для визначення ліквідності

ХХХ за 2022 - 2023 рр. (станом на кінець року)

Види активів за рівнем ліквідності	2022 р.		2023 р.		Відхилення 2023 р. до 2022 р. (+, -)		
	сума, тис. грн	у % до під-сумку	сума, тис. грн	у % до під-сумку	суми, тис. грн	питомої ваги, п.п.	у %
1. А1	8	1,1	134	16,1	+126	+15,0	у 16,8 р.
2. А2	26	3,6	30	3,6	+4	х	+15,4
4. А4	686	95,3	668	80,3	-18	-15,0	-2,6
Разом	720	100	832	100	+113	х	+15,7

Аналіз показує, що загальна вартість активів ХХХ у 2023 році зросла на 113 тис. грн, що становить 15,7 % у порівнянні з 2022 роком. Це свідчить про позитивні зміни у фінансовому становищі підприємства. Вартість високоліквідних активів збільшилась на 126 тис. грн, або у 16,8 разів. Це значне зростання свідчить про поліпшення ліквідності підприємства та його здатності швидко погасити зобов'язання.

Середньоліквідні активи також показали позитивну динаміку, зросли на 4 тис. грн, або на 15,4 %. Це свідчить про те, що підприємство має достатній запас активів, які можуть бути використані для покриття зобов'язань у короткостроковій перспективі.

На відміну від високоліквідних та середньо-ліквідних активів, важколіквідні активи знизились на 18 тис. грн, або на 2,6 %. Це може свідчити про зменшення запасів або інвестицій, які важче реалізувати у короткостроковій перспективі.

У структурі активів підприємства за 2022-2023 роки переважала частка важко-ліквідних активів, яка становила 95,3 % у 2022 році та 80,3 % у 2023 році. Хоча цей показник знизився, все ж він залишається досить високим, що свідчить про значну частку активів, які можуть бути важко реалізовані.

Таким чином, аналіз ліквідності активів ХХХ демонструє загальне поліпшення фінансового стану підприємства, зокрема за рахунок зростання високоліквідних та середньо-ліквідних активів. Однак зниження частки важко-ліквідних активів вказує на необхідність подальшої роботи з оптимізації структури активів для забезпечення більшої ліквідності та фінансової стійкості.

Таблиця 3.6

**Динаміка та структура пасивів за терміновістю
ХХХ за 2022 - 2023 рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів за терміном оплати	2022 р.		2023 р.		Відхилення 2023 р. до 2022 р. (+, -)		
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	питомої ваги, пунктів	у %
1. П1	50	7,0	227	27,3	+178	+20,3	у 4,6 р.
2. П4	670	93,0	605	72,7	-65	-20,3	-9,7
Разом	720	100	832	100	+113	X	+15,7

Аналіз показує, що загальна сума пасивів ХХХ у 2023 році збільшилась на 113 тис. грн, що становить 15,7 % у порівнянні з 2022 роком. Це свідчить про зростання зобов'язань підприємства, яке потребує детального вивчення.

Основним фактором зростання пасивів стало збільшення вартості найбільш строкових зобов'язань, які виросли на 178 тис. грн., або у 4,6 рази. Це вказує на те, що підприємство покладається на короткострокові зобов'язання, що може вплинути на його ліквідність у майбутньому.

У той же час, спостерігається зниження вартості постійних пасивів на 65 тис. грн., або на 9,7%. Це може свідчити про зменшення довгострокових зобов'язань або зменшення інвестицій у капітал підприємства.

У структурі пасивів ХХХ протягом 2022-2023 років переважає частка постійних пасивів, яка становила 93 % у 2022 році та знизилась до 72,7 % у

2023 році. Це свідчить про зменшення стабільності зобов'язань підприємства, оскільки зростання строкових зобов'язань може збільшити фінансовий ризик.

Таким чином, аналіз пасивів ХХХ свідчить про зростання короткострокових зобов'язань на фоні зменшення постійних пасивів. Це може вказувати на підвищення фінансового ризику підприємства, що потребує уваги в управлінні фінансами та плануванні. Важливо провести додаткові дослідження ліквідності активів для оцінки здатності підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання.

Баланс підприємства, на думку багатьох вчених, вважається абсолютно ліквідним, якщо:

$$A1 \geq П1, A2 \geq П2, A3 \geq П3, A4 \leq П4, \quad (3.1)$$

тобто актив відповідної ліквідності повинен покривати пасив відповідної терміновості.

Оцінка ліквідності ХХХ представлено у табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Оцінка ліквідності балансу ХХХ за 2022 - 2023 рр., тис. грн.

Умовні позначення	Надлишок (+) або нестача (-) платіжних засобів	Роки	
		2022	2023
A1-П1	Високоліквідних активів	-42	-93
A2-П2	Середньоліквідних активів	26	30
A3-П3	Низьколіквідних активів	-	-
	Разом	-16	-63

Отже, результати аналізу ліквідності балансу ХХХ свідчать про те, що протягом досліджуваних років підприємство демонструє ознаки ліквідності. Це означає, що активи підприємства здатні покривати його зобов'язання, що є важливим показником фінансової стійкості.

Високий рівень ліквідності вказує на можливість підприємства швидко реагувати на фінансові зобов'язання та забезпечувати свою платоспроможність. Таким чином, ХХХ має потенціал для підтримки стабільного фінансового стану в майбутньому.

Основні показники включають коефіцієнт загальної ліквідності (покриття); коефіцієнт швидкої ліквідності; коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності), проаналізуємо їх у табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Показники оцінки ліквідності та платоспроможності

XXX за 2022 – 2023 рр.

Показники	Норматив- не значення	Роки		Відхилення (+;-) 2023 р. до 2022 р.
		2022	2023	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	0,158	0,590	+0,433
Проміжний коефіцієнт покриття	>0,7	0,679	0,721	+0,042
Загальний коефіцієнт покриття	$\geq 1,5$	0,679	0,721	+0,042
Коефіцієнт платоспроможності	$\geq 0,1$	0,158	0,590	+0,433
Коефіцієнт критичної ліквідності	$\geq 0,8$	0,679	0,721	+0,042

Станом на 2023 рік коефіцієнт абсолютної ліквідності XXX перевищує нормативне значення на 0,39 пунктів. Це свідчить про те, що, використовуючи грошові кошти, підприємство має можливість погасити свої поточні зобов'язання, адже на 1 грн поточних зобов'язань припадає 0,59 грн грошових коштів.

Проміжний коефіцієнт покриття також перевищує норматив, додавши 0,021 пунктів. У 2023 році на 1 грн поточних зобов'язань припадає 0,72 грн (при нормативі $\geq 0,7$), що підтверджує здатність підприємства покривати свої зобов'язання в короткостроковій перспективі.

Однак загальний коефіцієнт покриття залишається нижче нормативного рівня. У 2023 році на 1 грн поточних зобов'язань припадає лише 0,72 грн оборотних активів (при нормативі $\geq 1,5$). Це свідчить про потенційні ризики у фінансовій стійкості підприємства, і вказує на необхідність покращення структури активів для забезпечення більшої ліквідності.

3.2. Аналіз дебіторської заборгованості за орендними операціями та її вплив на фінансовий стан підприємства

Відповідно до практичного досвіду сучасного управління, доцільно аналізувати показники оцінки орендних операцій як з кількісної, так і з якісної точки зору. Комплексний аналіз можна умовно розділити на п'ять взаємопов'язаних етапів.

Перший етап формування методики аналізу орендних операцій включає визначення цілей аналізу та завдань, які потрібно вирішити для їх досягнення. Для ХХХ це передбачає оцінку впливу орендних операцій на фінансовий стан підприємства.

Другим етапом організації аналізу є встановлення джерел даних, на яких базуватиметься аналіз. Для цього ми використовуватимемо інформацію з фінансової звітності ХХХ, а також договори оренди.

Третій етап комплексного аналізу є найоб'ємнішим і трудомістким. На цьому етапі буде здійснена оцінка стану основних засобів, що здаються в оренду, стану дебіторської заборгованості за лізинговими операціями, а також прибутковість і рентабельність ХХХ.

На четвертому етапі результати аналізу узагальнюються та систематизуються, формулюються відповідні висновки щодо стану лізингових операцій на підприємстві. На завершальному етапі керівництву ХХХ необхідно ухвалити управлінські рішення, які сприятимуть покращенню фінансового стану підприємства.

Об'єктом дослідження стало ХХХ, яке є суб'єктом малого бізнесу, що займається наданням в оренду складських і офісних приміщень, а також майданчиків.

З юридичної точки зору, нерухомість – це майно, яке належить юридичним або фізичним особам і є об'єктом таких операцій, як купівля, продаж, оренда, передача прав власності або користування, а також їх

припинення. З економічної точки зору, ринок нерухомості пов'язаний із створенням умов для здійснення промислової, комерційної, соціальної, екологічної та інших видів діяльності. Наприклад, ринки житла забезпечують житловий сектор, ринки промислових земель – виробничі процеси, а ринки земельних ділянок – сільськогосподарське виробництво, промислове і цивільне будівництво та рекреаційні заходи.

До об'єктів нерухомості ХХХ, що здаються в оренду, відносяться: ангар, гараж для техніки, виробниче приміщення (оренда під пилораму), офіс, вахтове приміщення для охорони, асфальтоване покриття для навчання водінню автомобілів, а також дворик для готової продукції.

На рис. 3.4. ілюстративно відображено динаміку основних засобів ХХХ. Як бачимо, вартість основних засобів зменшилася з 685,1 тис. грн до 649,1 тис. грн.

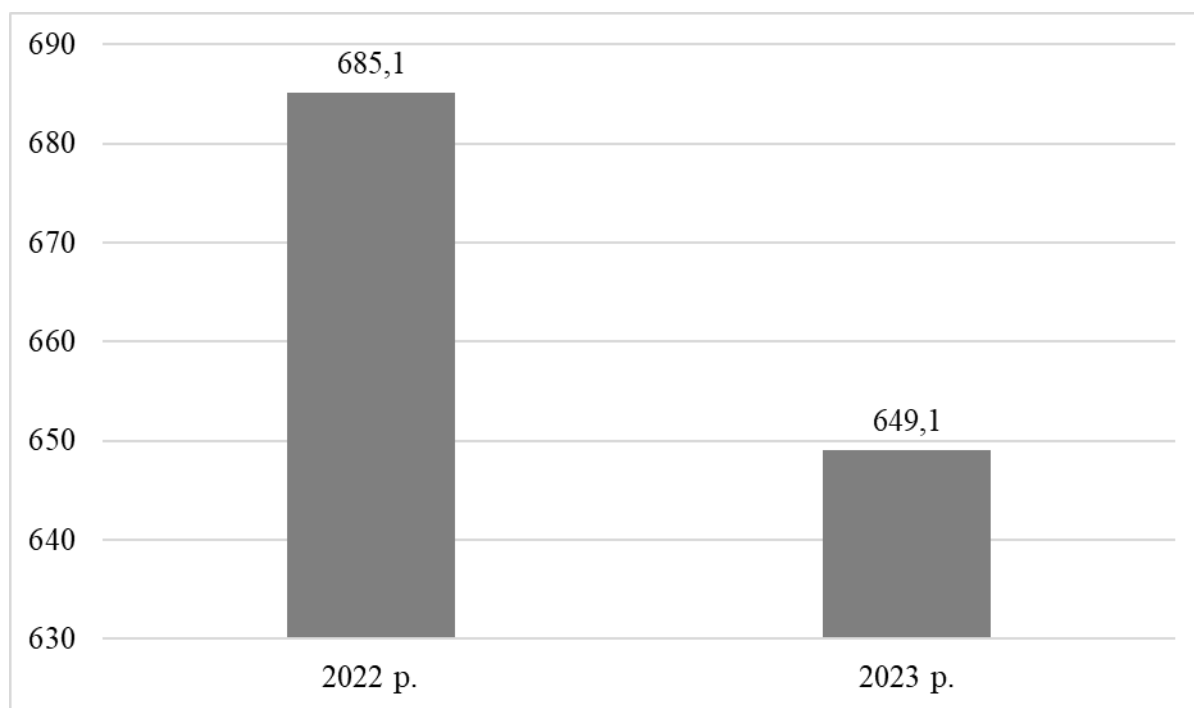

Рис. 3.4. Ілюстративне зображення динаміки основних засобів
ХХХ за 2022 – 2023 рр., тис. грн

Для характеристики рівня зносу та придатності основних засобів засобів ХХХ використаємо дані балансу та дані табл. 3.9 та рис. 3.5.

Таблиця 3.9

Показники зносу основних засобів ХХХ за 2022 – 2023 рр.
(станом на кінець року)

Показники	2022 р.	2023 р.	Зміни 2023 р. (+;-) до 2022 р.
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	721,2	712,2	х
Знос основних засобів, тис. грн	36,1	72,1	+36
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,050	0,101	+0,051
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,950	0,899	-0,051

Аналіз показників зносу основних засобів досліджуваного підприємства показав, що у 2023 р. порівняно з 2022 р. рівень зношеності основних засобів збільшився на 0,051 пункти. Доцільно зазначити, що рівень придатності основних засобів досліджуваного підприємства у 2022 р. склав 95,5 %, у 2023 р. він знизився на 5,6 % пункти і склав 89,9 %.

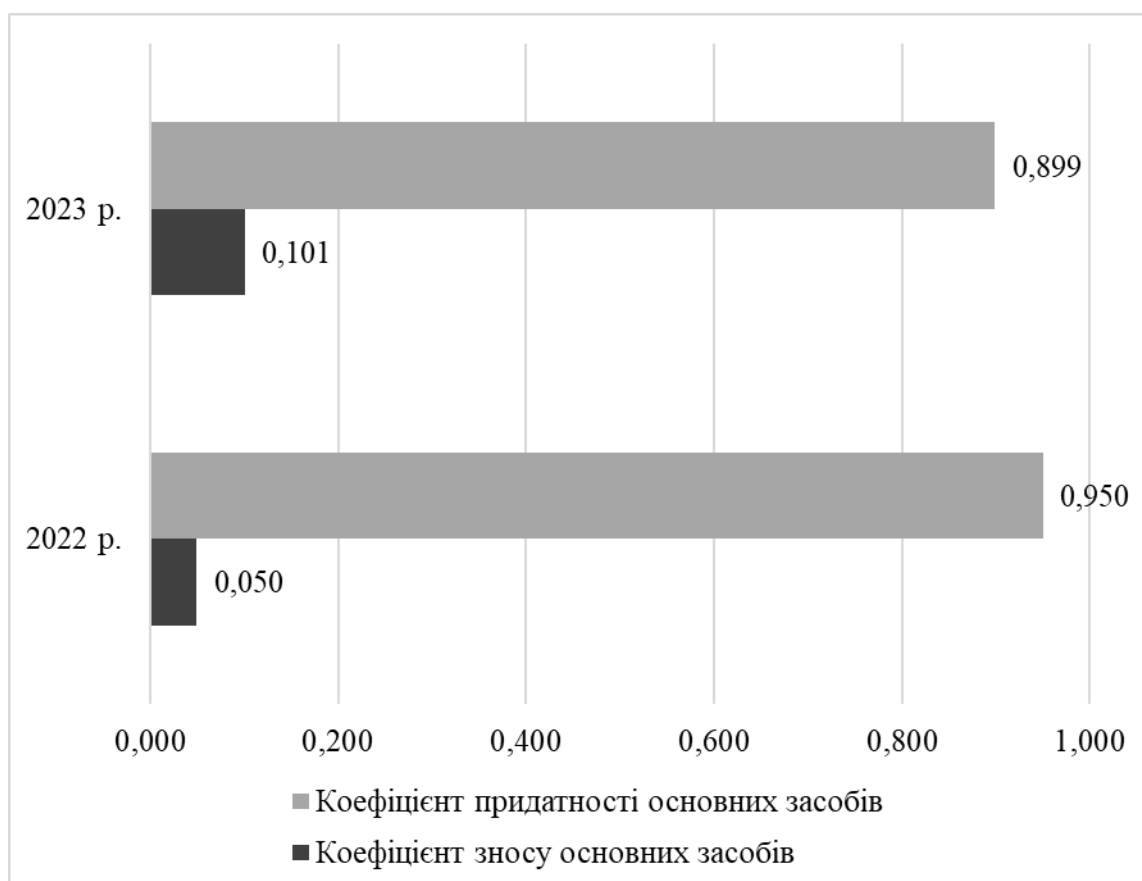

Рис. 3.5. Ілюстративне зображення динаміки коефіцієнтів зносу та придатності основних засобів ХХХ за 2022 – 2023 р., пунктів

Оредарями виступають, а для цілей обліку є дебітори підприємства, з якими заключено договора про оренду, їм виставляють рахунки і на підставі актів виконаних робіт вони сплачують підприємству орендну плату, тому в табл. 3.10 та рис. 3.6. проаналізуємо динаміку та структуру дебіторської заборгованості ХХХ.

Таблиця 3.10

**Динаміка та структура дебіторської заборгованості
ХХХ за 2022 - 2023 рр. (станом на кінець року)**

Види дебіторської заборгованості	2022 р.		2023 р.		Відхилення (+;-) 2023 р. до 2022 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Дебіторська заборгованість за послуги з оренди	25,8	100	22,8	76,5	-3	-11,6
Інша поточна дебіторська заборгованість	-	-	7	23,5	+7	x
Всього	25,8	100	29,8	100	+4	+15,5

Аналіз дебіторської заборгованості ХХХ за 2022-2023 роки:

1. Загальна динаміка дебіторської заборгованості: у 2023 році дебіторська заборгованість ХХХ зросла на 4 тис. грн, що становить 15,5 % в порівнянні з 2022 роком. Основним чинником зростання стало збільшення іншої поточної дебіторської заборгованості, яка зросла на 7 тис. грн.

2. Зміни у заборгованості за продукцію: відзначено зниження дебіторської заборгованості за продукцію на 3 тис. грн, що відповідно складає 11,6 %.

3. Структура дебіторської заборгованості: у 2022 році частка дебіторської заборгованості за продукцію становила 100 %, тоді як у 2023 році цей показник знизився до 76,5 %. Це свідчить про те, що інша поточна дебіторська заборгованість стала більш значущою в структурі загальної дебіторської заборгованості.

Аналіз показує, що хоча загальна дебіторська заборгованість ХХХ зросла, існує негативна тенденція щодо заборгованості за продукцію, що може

свідчити про проблеми з її реалізацією. Водночас зростання іншої дебіторської заборгованості може бути як позитивним, так і негативним сигналом, в залежності від причин цього зростання.

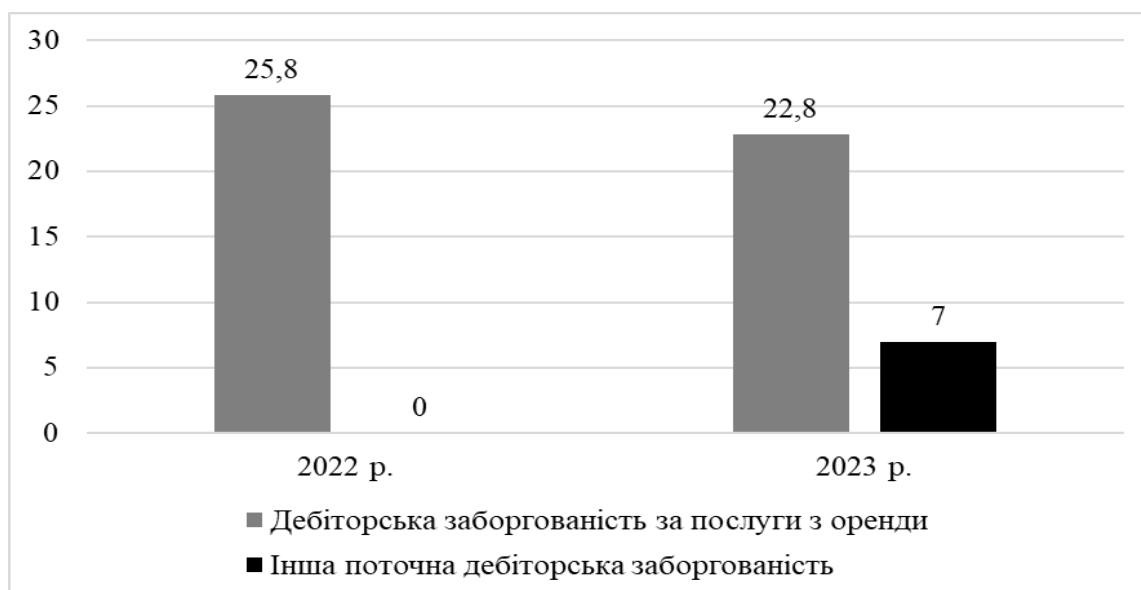

Рис. 3.6. Динаміка складових дебіторської заборгованості ХХХ

За даними табл. 3.11 проведемо комплексну аналітичну оцінку стану дебіторської заборгованості ХХХ.

Таблиця 3.11

Показники оцінки стану дебіторської заборгованості ХХХ за 2022 – 2023

рр.

Показники	Роки		Відхилення (+;-) 2023 р. до 2022 р.	
	2022	2023	абсолютне	відносне, %
1. Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	14,860	14,968	+0,108	x
2. Тривалість одного обороту (середній період повернення), днів	24	24	x	x
3. Питома вага дебіторської заборгованості в майні, %	1,8	3,6	+1,8	x
4. Питома вага поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	76,8	28,1	-48,7	x
5. Коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованості	0,522	0,366	-0,156	x
6. Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації, %	6,7	6,7	x	x

Аналіз показників дебіторської заборгованості ХХХ:

1. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості збільшився з 14,860 у 2022 році до 14,968 у 2023 році. Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості залишилася незмінною та становить 24 дні.

2. Питома вага дебіторської заборгованості в майні зросла на 1,8 пункти. Це пов'язано із випереджаючим збільшенням середньорічної суми поточної дебіторської заборгованості, яка зросла в 2,2 рази в порівнянні з підвищенням середньорічної вартості майна, що зросла на 55,6%.

3. Питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах зменшилась на 48,7 пункти, що свідчить про зниження частки дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних активів.

4. Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки): показник залишився незмінним на рівні 6,7 % протягом 2022-2023 років.

Станом на 2023 рік, показники дебіторської заборгованості ХХХ свідчать про позитивні тенденції в оборотності, однак є певні зміни в структурі активів. Зростання питомої ваги дебіторської заборгованості в майні вказує на зростання ризиків, пов'язаних з реалізацією продукції. Водночас зниження питомої ваги в оборотних активах може сигналізувати про підвищення ефективності управління оборотними активами. Стабільний показник відношення до чистого доходу вказує на збереження контролю над дебіторською заборгованістю в умовах змін.

Модель факторного аналізу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ХХХ:

$$\text{ЧД} = \text{ДЗ} \times \text{Кобдз}. \quad (3.2)$$

За даними табл. 3.11 проводиться розрахунок умовного значення результативного показника, тис. грн:

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = \text{ДЗ}_1 \times \text{Кобдз}_0. \quad (3.3)$$

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = 27,8 \times 14,860 = 413,1.$$

Загальна зміна (+;-) чистого доходу від реалізації послуг з ХХХ, тис. грн:

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0 \quad (3.4)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 416,1 - 191,7 = +224,2$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Суми дебіторської заборгованості:

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{дз}} = \text{ЧД}_{\text{ум}} - \text{ЧД}_0. \quad (3.5)$$

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{дз}} = 413,1 - 191,7 = +221,4.$$

2. Коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості:

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{кодз}} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{ум}}. \quad (3.6)$$

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{кодз}} = 416,1 - 413,1 = +3.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ЧД} = \Delta \text{ЧД}_{\text{дз}} + \Delta \text{ЧД}_{\text{кодз}}. \quad (3.7)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 221,4 + 3 = 224,3$$

Факторний аналіз чистого доходу ХХХ:

1. Зростання коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості: у 2023 році коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості зріс на 0,108 пункти. Це призвело до збільшення чистого доходу від орендних операцій на 221,4 тис. грн.

2. Зниження середньорічної суми поточної дебіторської заборгованості: середньорічна сума дебіторської заборгованості зменшилася на 14,9 тис. грн. Це сприяло додатковому збільшенню чистого доходу на 3 тис. грн.

Факторний аналіз демонструє позитивний вплив зростання коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості на чистий дохід ХХХ, що підкреслює ефективність управлінських рішень. Зниження середньорічної дебіторської заборгованості також позитивно вплинуло на дохід, хоча в меншій мірі.

Загалом, результати аналізу підтверджують стійкість фінансових показників компанії та коректність проведених розрахунків.

3.3. Аналіз впливу орендних операцій на фінансові результати та рентабельність підприємства

Для аналізу впливу послуг з оренди на фінансові результати діяльності ХХХ, перш за все проаналізуємо склад, динаміку та структуру доходів та витрат. Інформаційною основою аналізу доходів ХХХ є інформація фінансової звітності: ф. №2-м «Звіт про фінансові результати». Аналіз складу, структури і динаміки доходів ХХХ відображено на рис. 3.7.

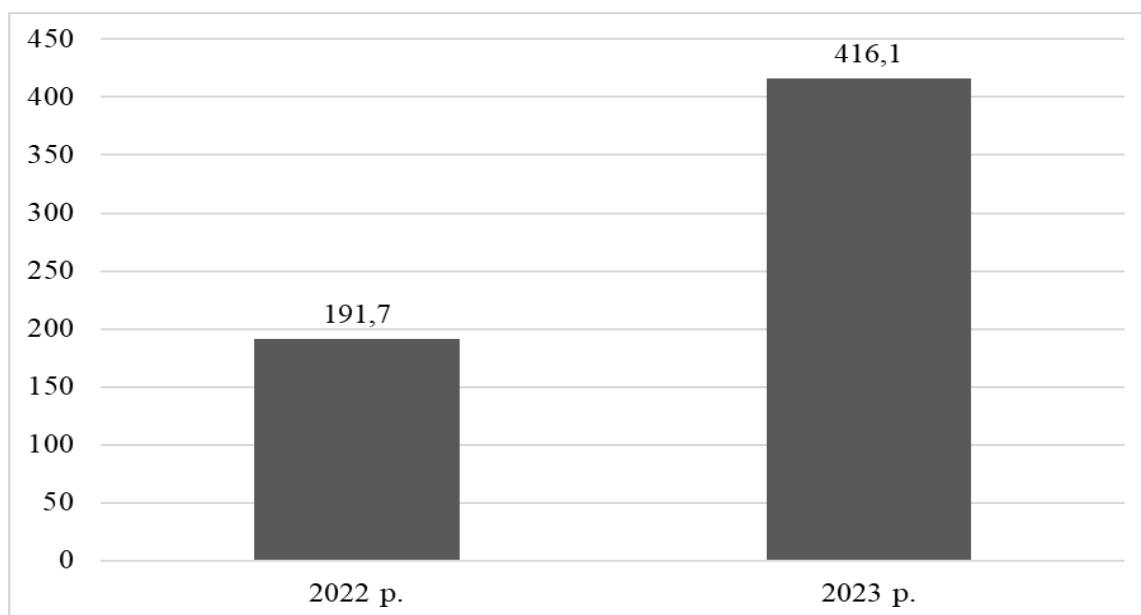

Рис. 3.7. Склад і динаміка доходів ХХХ за 2022 - 2023 рр.

Станом на 2023 рік 100% доходів підприємства складає чистий дохід від основної операційної діяльності, який охоплює надання орендних послуг.

У динаміці за досліджувані роки доходи ХХХ у 2023 році порівняно з 2022 роком збільшились на 224,4 тис. грн., що відповідає зростанню у 2,2 рази. Це свідчить про позитивні тенденції у розвитку підприємства та його здатність нарощувати обсяги реалізації.

Отже, стабільне зростання доходів свідчить про успішну діяльність ХХХ та ефективне управління основною операційною діяльністю.

Аналіз формування, структури і динаміки витрат і відрахувань ХХХ наведено в табл. 3.12.

Таблиця 3.12

**Динаміка та структура витрат і відрахувань
XXX за 2022 - 2023 рр.**

Види витрат і відрахувань	2022 р.		2023 р.		Відхилення (+;-) 2023 р. до 2022 р.	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн.	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Собівартість реалізованих послуг	86	35,4	280,4	55,0	+194,4	у 3,3 р.
Інші операційні витрати	156,6	64,6	229	45,0	+72,4	+46,2
Усього витрат	242,6	100	509,4	100	+266,8	у 2,1 р.

Аналіз витрат XXX у 2023 році показав, що порівняно з 2022 роком їх загальна сума збільшилась на 266,8 тис. грн, що становить зростання у 2,1 рази. Це свідчить про зростаючі витрати підприємства, які потребують уважного контролю.

Сума собівартості реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) також збільшилась на 194,4 тис. грн, що відповідає зростанню у 3,3 рази. Це значне підвищення може свідчити про підвищення витрат на виробництво, що потребує аналізу причин такого зростання.

Крім того, сума інших операційних витрат зросла на 72,2 тис. грн, або на 46,2 %. Це може вказувати на збільшення витрат на адміністративні, маркетингові чи інші операційні потреби.

Отже, загальний аналіз витрат XXX у 2023 році вказує на тенденцію до зростання витрат, що потребує ретельного аналізу та можливої корекції фінансової стратегії для забезпечення стабільності прибутковості підприємства.

За даними табл. 3.13 проведемо аналіз формування фінансових результатів XXX на підставі даних ф. м- 2 «Звіт про фінансові результати». Чистий дохід від реалізації послуг зріс з 192 тис. грн у 2022 році до 416 тис. грн у 2023 році, що становить збільшення на +224 тис. грн. Це свідчить про позитивну динаміку в реалізації послуг.

Загальні операційні витрати зросли з 243 тис. грн до 509 тис. грн, що є

збільшенням на +267 тис. грн.

Таблиця 3.13

Аналізу факторів формування показників фінансових результатів

XXX, тис. грн

Показники	2022 р.		2023 р.		Відхи- лення 2023 р. у % до 2022 р.
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %	
Чистий дохід від реалізації послуг	192	х	416	х	+224
Операційні витрати, у тому числі:	243	100,0	509	100,0	+267
а) собівартість реалізованих послуг	86	35,4	280	63,1	+194
б) інші операційні витрати	157	64,6	229	36,9	+72
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	-51	х	-93	х	-42
Чистий фінансовий результат	-51	х	-93	х	-42
У % до чистого доходу від реалізації	х	26,6	х	-22,4	х

Собівартість реалізованих послуг зросла з 86 тис. грн до 280 тис. грн, що на +194 тис. грн більше. Питома вага собівартості зросла з 35,4% до 63,1%, що вказує на зростання витрат на виробництво послуг.

Інші операційні витрати зросли з 157 тис. грн до 229 тис. грн, збільшившись на +72 тис. грн. Питома вага зменшилась з 64,6 % до 36,9 %, що може свідчити про більш ефективне управління цими витратами.

Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування зменшився з -51 тис. грн у 2022 році до -93 тис. грн у 2023 році, що свідчить про погіршення фінансового результату на -42 тис. грн.

Аналогічно, чистий фінансовий результат зменшився з -51 тис. грн до -93 тис. грн, що вказує на загальне погіршення фінансової ситуації.

Відношення фінансового результату до чистого доходу від реалізації показує, що у 2023 році відзначається зниження до -22,4 %, в порівнянні з 26,6 % у 2022 році.

Аналіз показників фінансових результатів XXX свідчить про значне зростання чистого доходу від реалізації послуг, проте зростання операційних витрат, зокрема собівартості, негативно вплинуло на фінансовий результат. Це

свідчить про необхідність оптимізації витрат та управління собівартістю, щоб покращити фінансові результати в майбутньому.

Для оцінки ефективності, результативності та прибутковості малих, середніх і великих підприємств використовують показники рентабельності, які вимірюються у відсотках.

Рентабельність оцінюється за допомогою системи відносних показників, що відображають прибутковість підприємства в цілому, його структурних підрозділів, а також прибутковість різних видів діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної) і виробництва окремих видів продукції. Для аналізу рентабельності ХХХ розглянемо такі підходи: витратний підхід – характеризує прибутковість витрат, понесених у процесі діяльності компанії (виробництво, збут, інвестиції тощо); дохідний підхід – визначає відношення прибутку (збитку) від реалізації послуг до чистого доходу (виручки); ресурсний підхід – дозволяє визначити прибутковість використаних ресурсів або капіталу підприємства (власного, основного, оборотного тощо).

У табл. 3.14 наведено три групи показників рентабельності ХХХ, розрахунок яких проводиться за інформацією форми № 1-м «Баланс» і форми № 2-м «Звіт про фінансові результати».

Отже:

- рентабельність виробничих витрат зменшилася з 122,9 % до 48,4 %, що вказує на значне зниження ефективності.
- рентабельність операційних витрат зросла з 49,9 % до 91,8 %, свідчаючи про поліпшення в управлінні витратами;
- загальна рентабельність витрат господарської діяльності залишилася негативною, але покращилася з -21 % до -18,3 %, що свідчить про деяке зменшення збитковості;
- коефіцієнт окупності виробничих витрат знизився з 2,229 до 1,484, що вказує на зменшення ефективності використання витрат;
- коефіцієнт окупності операційних витрат трохи зріс до 0,817, що

свідчить про покращення в управлінні операційними витратами;

Таблиця 3.14

Показники рентабельності та окупності ХХХ

за 2022 та 2023 рр.

Показник	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+,-) 2023 р. до 2022р.
Показники рентабельності та окупності витрат (витратні показники)			
Рентабельність (збитковість) виробничих витрат, %	122,9	48,4	-74,5
Рентабельність (збитковість) операційних витрат, %	49,9	91,8	+41,9
Загальна рентабельність (збитковість) витрат господарської діяльності, %	-21	-18,3	+2,7
Чиста рентабельність (збитковість) витрат господарської діяльності, %	-21	-18,3	+2,7
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	2,229	1,484	-0,745
Коефіцієнт окупності операційних витрат	0,790	0,817	+0,027
Показники рентабельності реалізованої продукції (дохідні показники)			
Рентабельність (збитковість) продажу, %	55,1	32,6	-22,5
Рентабельність (збитковість) доходу від операційної діяльності, %	63,2	112,4	+49,2
Показники рентабельності та окупності капіталу (активів)			
Загальна рентабельність (збитковість) сукупного капіталу, %	-3,5	-6,0	-2,5
Чиста рентабельність (збитковість) сукупного капіталу, %	-3,5	-6,0	-2,5
Загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	-3,7	-7,3	-3,6
Чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	-3,7	-7,3	-3,6
Загальна рентабельність (збитковість) основних засобів і запасів, %	-3,6	-7,0	-3,4
Чиста рентабельність (збитковість) основних засобів і запасів, %	-3,6	-7,0	-3,4
Коефіцієнт окупності сукупного капіталу	0,133	0,268	+0,135
Коефіцієнт окупності власного капіталу	0,138	0,326	+0,188
Період окупності сукупного капіталу, років	x	x	x
Період окупності власного капіталу, років	x	x	x

- рентабельність продажу знизилася з 55,1 % до 32,6 %, що вказує на зниження прибутковості продажів;

- рентабельність доходу від операційної діяльності зросла з 63,2 % до 112,4 %, свідчаючи про значне покращення операційних доходів;

- всі показники рентабельності сукупного та власного капіталу

залишилися негативними, з погіршенням загальної рентабельності з -3,5 % до -6,0 %;

- коефіцієнти окупності капіталу зросли, що свідчить про покращення в управлінні капіталом: 0,133 до 0,268 для сукупного капіталу та 0,138 до 0,326 для власного капіталу.

Аналіз показників рентабельності та окупності ХХХ вказує на змішані результати: хоча деякі показники, такі як рентабельність операційних витрат і доходу від операційної діяльності, покращилися, загальна рентабельність залишається на низькому рівні. Погіршення рентабельності виробничих витрат та негативні показники рентабельності капіталу вказують на необхідність удосконалення стратегій управління витратами та підвищення ефективності діяльності.

Для покращення фінансового стану ХХХ рекомендовано:

1. Оптимізація управління дебіторською заборгованістю: впровадити системи моніторингу та аналізу дебіторської заборгованості, щоб своєчасно виявляти проблемних клієнтів, розробити гнучкі умови платежів, що заохочують швидку оплату.

2. Покращення управління запасами: оптимізувати управління запасами, щоб зменшити витрати на зберігання та ризики застарілих товарів; застосувати технології для прогнозування попиту та планування закупівель.

Ці заходи можуть допомогти підприємству покращити фінансові результати та забезпечити стабільне зростання в майбутньому.

ВИСНОВКИ

Одержані результати свідчать про досягнення мети дослідження і зводяться до таких висновків:

1. Визначення облікових аспектів та економічної сутності оренди показало, що облік орендних операцій здійснюється відповідно до НП(С)БО 14. У рамках таких операцій підприємство, яке бере майно в оренду, виступає орендарем, а підприємство, яке надає його в оренду, є орендодавцем. Оренда, як договірна угода між орендодавцем (власником майна) та орендарем (користувачем майна), надає орендарю право користування майном за певну плату та на визначений термін. Умови та характер відносин між сторонами угоди, зокрема правові та фінансові умови, визначаються самим договором оренди. Відповідно до таких умов, орендодавець зобов'язується надати орендарю майно для користування, а орендар зобов'язується сплачувати орендні платежі у встановленому порядку та в обсягах, визначених договором. Тож, облік оренди в бухгалтерії та фінансах базується на визначених умовах договору оренди, з урахуванням прав та обов'язків обох сторін угоди.

2. Дослідження організаційних аспектів і різновидів оренди показало, що особливості оренди регламентуються не лише угодою між двома сторонами, але й законодавством країни, в якій здійснюється оренда. Законодавчі норми встановлюють загальні правила, що визначають права та обов'язки орендодавців і орендарів, а також специфіку взаємодії між ними в різних правових системах. Організаційні аспекти оренди можуть змінюватися залежно від типу майна, яке передається в оренду. Наприклад, оренда нерухомого майна може мати додаткові вимоги, пов'язані з його реєстрацією, тоді як оренда рухомого майна може бути менш формалізованою. Оренда класифікується на операційну та фінансову в залежності від умов передачі майна в користування орендарю орендодавцем. Операційна оренда передбачає короткострокове використання майна без передавання права власності, а фінансова оренда є

довгостроковою угодою, за якою орендар отримує право викупити майно після завершення терміну оренди або фактично отримує всі ризики та винагороди, що супроводжують володіння майном.

3. Регулювання орендних операцій та правовідносин між учасниками оренди здійснюється рядом нормативно-правових актів, серед яких ключову роль відіграють Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Податковий кодекс України, а також Закон України «Про оренду державного та комунального майна». Ці документи визначають права та обов'язки орендодавців і орендарів, зокрема умови орендних угод, порядок передачі майна в оренду, а також відповідальність за порушення умов договору. Вони регулюють як фінансові аспекти оренди, так і організаційні та правові нюанси, що виникають у процесі оренди. Відображення операцій оренди в бухгалтерському обліку регламентується НП(С)БО 14, яке встановлює правила визнання оренди, її обліку як операційної або фінансової оренди, а також вимоги до складання фінансової звітності для відображення орендних операцій у бухгалтерських записах підприємств. Цей стандарт також визначає правила нарахування орендних платежів, амортизації орендованого майна та обліку витрат орендаря.

4. Методика обліку орендних операцій суттєво залежить від типу оренди та сторони, яка здійснює облік. У разі операційної оренди орендар не відображає орендоване майно на своєму балансі, а орендна плата нараховується як витрати на період оренди, що є частиною поточних витрат на діяльність підприємства.

5. Процедура повернення об'єкта операційної оренди передбачає списання майна з позабалансового рахунку орендаря (кредит 01). Плата за користування об'єктом операційної оренди визнається витратами орендаря згідно з НП(С)БО 16 та відображається рівними частинами протягом терміну оренди або відповідно до способу отримання економічних вигід від використання об'єкта оренди (п. 9 НП(С)БО 14). Облік таких витрат залежить

від призначення орендованого об'єкта і може бути включений до собівартості продукції, адміністративних або збутових витрат (рахунки 23, 91–93 та ін.).

6. Аналіз майнового стану ХХХ у 2023 році вказує на зростання загальної вартості майна, але зниження вартості необоротних активів. Аналіз капіталу ХХХ вказує на збільшення загальної суми капіталу, проте зниження власного капіталу та значне зростання зобов'язань свідчать про потенційні фінансові ризики. Зменшення питомої ваги власного капіталу у структурі пасивів підкреслює зростаючу залежність від зовнішніх джерел фінансування.

7. Зростання поточних зобов'язань свідчить про активізацію господарської діяльності ХХХ, однак варто звернути увагу на зміну структури зобов'язань, що вказує на збільшення залежності підприємства від постачальників товарів та послуг. Це може свідчити про потребу підприємства в оптимізації умов закупівель або перегляді договірних відносин із постачальниками для зниження фінансових ризиків. Показники структури капіталу, в свою чергу, демонструють фінансову стійкість підприємства та його незалежність від кредиторів, що є важливим індикатором надійності для інвесторів і партнерів. Це дозволяє впевнено прогнозувати стабільність ХХХ на фінансовому ринку. Загалом, результати аналізу ліквідності свідчать про достатній рівень короткострокової платоспроможності підприємства, однак для забезпечення стійкості фінансового стану необхідно вдосконалити управління оборотними активами. Це допоможе зберегти фінансову гнучкість і адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

8. Аналіз дебіторської заборгованості ХХХ вказує на важливий аспект фінансового стану підприємства. Зростання дебіторської заборгованості, особливо за продукцію, може бути сигналом проблем з реалізацією товарів та збиранням платежів, що, в свою чергу, впливає на ліквідність та фінансову стабільність. У разі високої заборгованості зростає ймовірність затримки платежів, що може призвести до труднощів з фінансуванням операційної діяльності і зниження грошових потоків. З іншого боку, зростання іншої

поточної дебіторської заборгованості може бути позитивним, якщо воно пов'язане з виконанням нових угод чи наданням послуг, що має перспективу швидкого погашення. Втім, важливо не тільки оцінювати цю частину заборгованості, але й контролювати її загальний рівень. Надмірна дебіторська заборгованість може знизити ліквідність підприємства та обмежити його можливості для інвестування в подальший розвиток чи погашення зобов'язань.

9. Аналіз фінансових результатів ХХХ за 2022-2023 роки показує значне зростання чистого доходу від реалізації послуг, проте зростання операційних витрат, зокрема собівартості, негативно вплинуло на фінансові результати. Показники рентабельності демонструють змішані тенденції: рентабельність операційних витрат покращилася, але загальна рентабельність та рентабельність продажу залишаються на низькому рівні. Необхідно впроваджувати ефективніші стратегії управління витратами та оптимізації виробництва для покращення фінансових показників у майбутньому.

Для покращення фінансового стану ХХХ рекомендовано:

1. Впровадження системи контролю за термінами оплати та моніторингом клієнтських рахунків. Це включає регулярний аналіз дебіторської заборгованості, зменшення термінів кредитування для клієнтів та запровадження стимулів для швидкої оплати (наприклад, знижки на ранні платежі).

2. Проведення детального аудиту витрат для виявлення можливостей скорочення, таких як оптимізація закупівель, зменшення витрат на енергію та ресурси, а також впровадження ефективніших технологій. Це допоможе підвищити рентабельність і забезпечити більшу фінансову стійкість.